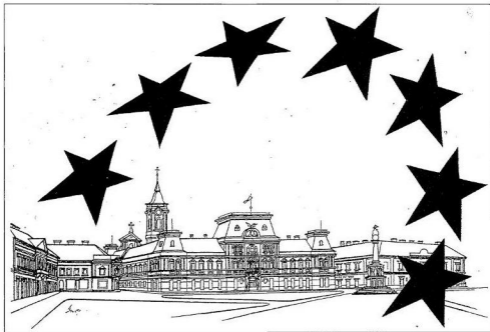

BAJAI HONPOLGÁR

2004. május

XV. évfolyam 5. (163.) szám

Ára: 200 Ft

Bálint Attila rajza

Hazánk európai uniós csatlakozása: esély a biztos jövőre

Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz történelmi jelentőségű esemény, ezeréves államiségünk egyik meghatározó állomása. A közösen vallott politikai és kulturális értékrend alapján a világ egyik legfejlettebb országcsoportjának részévé válunk, ami biztosítja Magyarországot hosszú távú fejlődését és állampolgárai biztonságának és jólétének lehetőségét.

Az EU-csatlakozás egyben lezárulása a rendszerváltozás folyamatának és beteljesedése nemcsak az elmúlt 15 év folyamatosan vallott politikai célkitűzéseinek, hanem a magyar nép évszázados vágyainak a fejlett európai országokhoz való felzárkózásra. Az Európai Unió felvételünkkel elismeri azt a hatalmas utat és áldozatos munkát, amelyet Magyarország – mindig a csatlakozó államok élvonalához

tartozva – megtett a rendszerváltozáskor kitűzött célok megvalósításáért, és egyenrangú tagként elfogadja hazánkat az európai államok közösségének részeként.

Az EU bővítése véget vet a kontinens Jaltában és Potsdamban elhatározott hatalmi megosztottságának. A 2004. május elsején 25 tagúra, majd később tovább bővülő Unió az alapítók szándéka szerint politikai és gazdasági egységbe kovacsol-

ja kontinensünk nagyobbik részét a többpárti demokrácia és a piacgazdaság, a szolidaritás és emberi jogok jegyében.

Csaladokozásunk ily módon véglegessé és visszafordíthatatlanná teszi a rendszeres választás demokratikus fordulatának eredményeit, és olyan értékrend mellett kötelezi el az országot, amely vitathatatlanul (bár nem mindig költségek nélkül) az emberek jobb életminőségét szolgálja.

Az európai integráció a biztonság és stabilitás erősödését eredményezi. A külső hatások védelmével, a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni koordinált fellépéssel Magyarországot is képessé teszi a 21. század új biztonsági kihívásainak kezelésére. Minőségi változást, de a magyar kormányzat és diplomácia számára egyben feladatot is jelent, hogy teljes jogú EU-tagként jól tudjunk élni a magasabb szintű (szupranacionális) érdekérvényesítés lehetőségével.

Már a felkészülés elmúlt 5-10 éves szakaszában érezkelhettük, hogy a csufakozási folyamat társadalmi, gazdasági, gondolkodási és kulturális integrációt is jelent, és az e területen kinálkozó előnyöket is ki kell használnunk, illetve az esetleges hátrányokat kezelniük.

A legnagyobb kihívás, hogy saját erőnk és az uniós támogatások felhasználásával milyen ítemben tudjuk modernizálni, felzárkóztatni az országot. A magyar gazdálkodó szervezeteknek 450 millió, egészséges piacon kell versenyképesnek bizonyulniuk. Ennek kialakulása az első időszakban áldozatokkal is járhat, de emelkül nincs esélyünk a tartós növekedés (munkahelyteremtés, életszínvonal-növelés) elérésére, illetve az EU-n belüli

és kívüli gazdasági versenyben való helytállásra. (Alternatíva az egyedül valólti protekcionizmus lett volna, amire a közepesen fejlett, 10 milliárd Magyarországnak nincs esélye.) A magyar gazdálkodók először kapnak esélyt arra, hogy stabil és kiszámítható jogi és gazdasági környezetben működjenek, sőt az EU-n kívüli kereskedelmét is azonos szabályozórendszer vezérli.

Az úgynevezett közösségi politikák alkalmazásával, a közösségi fejlesztések felhasználásával, majd pedig az euró (várhatóan 2008-10 közötti) bevezetésével hazánk olyan pótlólagos tényezővel számolhat, amelyek – helyes gazdaságpolitika mellett – lehetővé teszik az EU átfagát kétszeresen, de legalább két százalékponttal meghaladó, tartós növekedés elérését, és ezzel esélyt adnak, hogy Magyarország 15-20 év távlatban megközelítse, illetve elérje az EU egy főre jutó nemzeti jövedelmének átlagát. Az EU csak a 2004-06 közötti időszakban kb. 1200 milliárd forint összegben vállal kötelezettséget magyarországi támogatások folyósítására. Az ún. strukturális alapokra (helyi infrastruktúra, munkahelyteremtés, kisvállalkozás-támogatás, szakképzés, stb.), illetve kohéziós alapokra (környezetvédelmi és közlekedési nagyberuházások, pl. csatornázási útféltési programok) az Európai Unió ebből kb. 680 milliárd forintot szán, míg a mezőgazdasági támogatásra kb. 360 milliárd forintot tervez fordítani.

Az életszínvonal mellett egyre nagyobb jelentőségre tesz szert az életminőség javítása. A környezetvédelmi, élelmiszerbiztonsági valamint fogyasztóvédelmi előírások átvétele nemcsak kezdeti adminisztratív és pénzügyi terhet jelentenek, hanem igen gyorsan javítják a mindennapi élet minőségét és biztonságát, amit a lakosság legzélesebb rétegei is élvezni fognak.

A Baja és környéke kistérségben élőknek talán az is érdekes lehet, hogy az EU tagság feltételei közepette az eddigiek-nél is nagyobb figyelmet fordíthatnak a regionális és kistérségi integrációkra. A

nemzetek feletti és a nemzeti döntéshozatali szintek mellett az Unió ösztönzi a regionális – akár a határokon átnyúló – gazdasági együttműködést, egyben elősegítve az etnikumok közötti kapcsolato-

„Baja és környéke a maga tradíciójával, sokszínűségével, az itt élő emberek tehetségével, találgatásosságával és szorgalmával, valamint nyitottságával és vendégszeretettel megítélésment szerezint különböző nehézségek nélkül tud beilleszkedni az Európai Unió kínálta új feltételrendszerbe, és képes lesz a megváltozott körülményeket a maga boldogulására kihasználni.”

kat. Az Európai Unió, külső határainak „megerősítése” mellett, előirányozza a határok „átjárhatóságát” is, a gazdasági szereplők és az emberek zavartalan mozgását. Az új tagállamok között (pl. Magyarország és Szlovákia vagy Szlovénia viszonylatában) légiútsínek a határok, az árak, szolgáltatások és tőke áramlása mellett szabadon mozoghat a munkaerő, azaz az emberek is – még akkor is, ha néhány jelenlegi uniós tagállam, nem elsősorban a magyar munkaerőtől tartva, bizonyos átmeneti korlátozásokkal él. Ahol pedig szigorodnak a szabályok – így például déli szomszédaink esetében – hazánknak lehetősége van többszöri beutazásra jogosító és ingyenes „nemzeti vízumot” kiadni a közös uniós vízumpolitika hatáseinak enyhítésére. A magyar külpolitika az Uniót belül is azt az álláspontot képviseli, hogy térségünk minden országát, amely teljesíti a tagsági feltételeket, integrálódhassék az európai intézményekbe.

Az Európai Unió határozottan támogatja egyszeres tagállamai, másrészt az azok területén élő nemzetiségi, etnikai közösségek kulturális önazonosságának megőrzését, kulturális sokszínűségét.

Baja és környéke a maga tradíciójával, sokszínűségével, az itt élő emberek tehetségével, találgatásosságával és szorgalmával, valamint nyitottságával és vendégszeretettel megítélésment szerezint különböző nehézségek nélkül tud beilleszkedni az Európai Unió kínálta új feltételrendszerbe, és képes lesz a megváltozott körülményeket a maga boldogulására kihasználni. 2004 májusában ehhez kívánok, bajaiként, mindannyiunknak megújuló energiát és a jövőbe vetett türelmet hitet.

Szentiványi Gábor
nagykövet
a Külügyminisztérium
helyettes államtitkára

A bácskai hagyományok megőrzése az unióban

Interjú Széll Péter polgármesterrel

– Lapunk megjelenésének napján, május elsőjén hazánk történelmi pillanatokot él át, sajnos leszünk az Európai Uniónak Perse egy pillanatról a másokra semmi tekintet megváltozói, inkább folytatódik egy folyamat. Ön szerint mit jelent Bajának az integráció?

– Az unióhoz való csatlakozás egy meglehetősen hosszú folyamat nagyon fontos állomása, hiszen mindez, ami a rendszer-váltás óta történt, hozzásegítette Magyarországot az integrációhoz. Mindannyian tapasztaltuk, nekik átértékelik a határon az utóbbi időszakban, hogy sok minden megváltozott a túlnyomórészt lévő országokkal kapcsolatban. Sokkal szabadabban közlekedhettünk eddig is, sőt az összes köztársaság feloldódik majd a csatlakozás pillanatában.

De emellett sokkal lényegesebb az, hogy egy olyan államszövetségnek lehetünk a részesei, amelyek most már nemcsak egyfajta gazdasági, katonai szövetséget jelent, hanem egy olyan nagy rendszert, amelyek képesek lehet, hogy ebben a globálizáló világban megfelelő gazdasági, politikai és kulturális stílus képviselje Európát a világ történéseiben. Ennek a folyamatnak részeseivé válni, azt hiszem, Magyarország valamilyen polgári számú érdekes lehet.

Természetesen volt és van egyfajta csodáértés is az unióval kapcsolatban. Aki józanul végiggondolja a dolgokat, biztosan tudja, hogy ez egy jelentős esemény, viszont csak a hétköznapi apró munkája alapozhatja meg a történelmi pillanattól következő későbbi eredményeket. A gazdasági állapota, fejlődési lehetőségei lesznek azok a tényezők, amelyek igazán megalapozhatják a jövőt, amelyek révén Magyarország valamilyen polgári közelebb juthat az európai életszínvonalhoz.

Baja és a város környékén élők számára a csatlakozás nyilvánvalóan valamelyest többet is hoz, hiszen az itt élő nemzetiségek eddig is háttérbe képeztek gyökereikhez. A magyarországi németek művelődési központjának működése révén például egy olyan szilárd kapcsolatrendszer alakult ki Baja és a Baden-Württemberg tartomány között, ami hosszú távon is sokat segíthet ennek a térségnek. Nagyon jelenős a feladat, amikor az országban elsőként a fiatalok esélyt kaptak arra, hogy olyan érettségi bizonyítványt szerezzenek az

MNÁMK-ban, amellyel az Európai Unió minden országában elkezdhetik az egyetemi, főiskolai tanulmányaikat.

Természetesen nekünk nem csak nyugati partnereink felé kell tekintünk. Magyarország déli határán, három ország szomszédságában kell kapcsolatainkat erősítenünk. Ennek részeként vajdasági civil szervezetek kezdeményezésére, önkormányzatok bekapcsolásával a hármaskörös határ találkozási pont egy kulturális és gazdasági célú eurorégiós együttműködés körvonalazódik. Ennek egyik jele volt, hogy a XX. Bajai Vásáron Eszék, Zombor, Szabadka, illetve még Marosvásárhely képviselői is jelen voltak.

A határon túli kapcsolatok feltétlenül fontosak számunkra is, hiszen esélyt adhatnak az itteni üzletembereknek, hogy tevékenységüket továbbfejlessék. Továbbá mindannyiunknak esélyt kínál arra, hogy ki-ki saját gyökereit szerint ápolni tudja kulturális, nemzeti hagyományait.

Mindennek együtt jelenthetnek egy olyan alapot, amelyre nyugodtan építhetünk. Azokat a bácskai hagyományokat kell megőriznünk, amelyek eddig is jellemzőek voltak ránk, és ezeket kell beilleszteni az új uniós helyzetbe.

– *Olyan évek óta hiszünk a nagyberuházások, mint például a Szemhármaság tér rekonstrukciója, szintén csak uniós források bevonásával képzelhető el?*

– Természetesen. A legnagyobb beruházásunk egy része eddig is részben uniós forrásokból valósult meg. Például a vaskúti regionális hulladéktisztító PHARE-támogatással készült el, továbbá a homokbányászat hulladékgyűjtőködési rendszer kialakításának 12 milliárdos projektje az ISPA előcsatlakozási program segítségével valósult meg.

A SAPARD programban pedig a térség jó néhány vállalkozója pályázott vízellátási és agrárfejlesztési célokra. Ezek mindenekelőtt fontos utijak voltak a jövőbeni pályázatokra nézve.

Feladtunk természetesen jó néhány van. Az említett belváros-rekonstrukció nagyon fontos része ennek, ugyanis épített környezetünket meg kell őriznünk a későbbi korok, meg persze magunk számára is. Mindez hozzájárulhat ahhoz is, hogy a jelenleginél méltóbb környezetben fogadjassuk a turistákat.

A város és az egész Duna-mellék jövőjét meghatározhatja az az uniós forrás, ami le-

Széll Péter: „Bizom abban, hogy meg tudjuk őrizni azokat a jellegzetességeket, amelyek megkülönböztetnek bennünket az ország többi, hasonló nagyságú településétől. Szeretném, ha mások számára is vonzó, az itt élők számára pedig szereti való város maradna Baja.”

hetővé teheti a Duna másik oldalán az észak-déli autópálya megépítését. Ugyancsak fontos lehet mindannyiunk számára, hogy rövidesen világban formából elindul Gemenc revitalizációja. Pozitív hatást válthat ki az az EU által szorgalmazott program is, ami a magyarországi Duna-szakasz eddiginél jobb hajózhatóságot szolgál. Mindezek fontosak számunkra, hiszen Baja mindig is kereskedő utak találkozási pontja volt, és reményeink szerint ez a jövőben is így lesz.

Ha reálisan értékeljük a helyzetet, arra kell felkészülnünk, hogy egy évtizedes távlatban mi az uniós egyik délkeleti határának közelében helyezkedünk majd el. Azonban fontosnak tartom, hogy a hozzá érkező forrásoknak a határon túli térségekre is legyen kiszármaztatása.

– *Az uniós források bevonásával várhatóan a rendszerváltás óta eltelt időben képezte még nagyobb változások lesznek a jövőben. Polgármester úr, milyenek képzelt városunk 5-10 év múlva?*

– Úgy gondolom, hogy nagyon fontos, és ez az általam ismert képviselő-testületi szándék is, hogy Baja maradjon meg egy élhető, emberleptékel városnak. Sosem gondolkodunk azon, hogy esetleg valamilyen erőteljes fejlődéssel egy szűzezes városra alakuljunk.

Mindig értékeltük becsültük, hogy sokan ismerjük egymást, hogy városunkban szá-

mitnak az emberi kapcsolatok. Még ha nem is gondolkodunk mindenről egyformán, de egymást jól kiegészítve kell továbbfejlesztünk ezt a várost.

A térség egy olyan logisztikai helyzetet bír, ami most az uniós határ közelében várhatóan felértékelődik. Reményeink szerint a szállítmányozásban, a kereske-

delemben Baja változatlanul fejlődni fog, ugyanakkor szeretnénk, ha környezetünk értékeit is meg tudnánk őrizni. Ez hozzájárulhat a jelenleginél gyorsabban fejlődő rekreációs turizmushoz is. Azt reméltük, hogy egy megszépült arcúvá, a turisztikai feladatokra is jól felkészült város lesz Baja.

Bizom abban, hogy meg tudjuk őrizni azokat a jellegzetességeinket, amelyek megkülönböztetnek bennünket az ország többi, hasonló nagyságú településétől. Szeretném, ha mások számára is vonzó, az itt élők számára pedig szereti való város maradna Baja.

Banga Szabolcs

Egy eredményes XVIII. századi Euro-csatlakozás

Gróf Fekete Jánosból aligha lesz érettebbé a téma. Művei áthullottak az idő rostjain; létezéséről is csak olyanformán szerzünk tudomást, mint a rovaréről, mely teste lenyomatát rajtahagyja egy képlékeny jurorkörétegen. A magyar irodalmi halhatatlanság már azért is nehezen fogadná be, mert poémái a kor általánosan elfogadott nyelvén, tehát franciául bugyantak ki lelkéből. Stílusának tisztaságát illetően azonban lehettek aggodalmak, ezért Európa legnagyobb gall nyelvisművészehez küldte munkásközt bírálata és korrektúrára. Ez az elővigyázatosság az oka annak, hogy egyáltalán tudunk az 1700-as évek második felében működő literátorról. A gróf által készített művészes ugyanis a kor irodalmi pápája, Voltaire. Az írőfejedelem ekkor már a svájci Ferneyben él. Titkára, a hűség Wagniére tisztában van azzal, hogy gazdája minden szellemi morzsáckája halhatatlanságára fűtött. Ezért készített másolatot a nagy öreg minden leveleiről, és ez lesz grófunk szerencséje. Voltaire eredeti leveleit ugyanis az örökös – akinek az alábbi vajmi keveset mondatott – sikeresen elkacolta. A másolatok viszont megmaradtak, és a literatúrásztoktat irodalmi emlékezte – mintegy fennakadva a Voltaire hagyatékán – megőrződött.

A felvilágosodás e nagy szellemétl nem volt idegen, hogy inaséveiket leszovalgól költőpalántákat gyamoltsan. Neves tanítványa a porosz trónörökös, aki azt tekintette a legjobbnak ambíciójának, hogy francia költő váljék belőle. Ifjonti zsenegit véleményezésére és korrigálására a legünnepelebb francia poétához küldi. Ez akkor – a század harmadik éveiben járunk – Francois Marie Arouet, aki nemrég vette fel a Voltaire nevet.

Az apró francia költő vénájához azonban lelkizhetetlen és gonosz csafolódó hajlam járul. Nem állja meg, hogy Frigyes tákolmányait javítgatva maró megjegyzéseket ne tegyen a kékvérű versfaragón.

Mivel barátai körében dolgozik, és sokat ad arra, hogy bonmotjai terjedjenek a párizsi szalonok világában, valószínű, hogy a királyi tanonc is értesül a rovására elstött gonosz élecekről. Mindez tán beágyékolja a királyi rajongást, de el nem apasztja. Ugyanmilyra, hogy első találkozássukkor Frigyes – akit a történelem majd Nagy jézővel tisztel meg – kézcsókkal köszönti bálványozott mesterét.

Mindaz a leírásra kerülő események előtti három évtizedben történik meg. 1767-re már Voltaire hírneve és dicsősége delelőjére érkezik. Európa iflete őt tartja a század legnagyobb írójának és legjelentősebb filozófusának. Az utóbbi értékeléte az idő majd módosítja, az első azonban elismeri. Voltaire pályafutásában egyedüll áll, hogy nemcsak a szellem világán, hanem a koromás fők is meghódolnak az irodalom pápája előtt. Helyesebb lenne hajlongást írni, hiszen az orosz cárnő, a történetírők lajstromozása szerint: Nagy Katalin, szinte szolgálólányi tisztelettel törlészekedik a nagy aggastyánhoz. A bölcs öreg elfogadja a pompás cobolybundát és az arany elefantcsont ládikát, de attól óvakozik, hogy a sürgető hívásnak eleget téve az orosz tündérektről Szentpéterváron szerezzen személyes tapasztalatokat.

A két szuverén hódolatának értékeléséhez vegyük figyelembe, hogy korak legtehetősebb uralkodói voltak, és emberi kvalitásaikat, intellektuális színvonalukat tekintve is kiemelkedő személyiségek. Voltaire ferney-i udvartartásában megjelennek Keresztély dán és Gusztáv svéd király, valamint német fejedelmek küldöttei is. Soha nem akadt, és valószínűleg nem is lesz többé olyan tollfogató, akit így körüludvarolt volna a hatalom.

A hódolat kétségkívül elsősorban a ragyogó szellemnek, a kristálytisza francia stílus mesterének szól. A barátkozó hajlammal azonban van egy rejtett összefonódás is. Voltaire-rel tanácsos jóban lenni. A

Voltaire, a ferney-i pátriárka

töprebröött kis ember ugyanis rendkívül könnyen felpaprikézódik. Elég egy szelíd ellenvetés, nyiba célzás, és Voltaire-ben már keresztben áll az ördög. Haragja, gunyoros iróniája pedig úgy csap le, mint a derült égből az isternyila. A gyilkos élc veszeje áttit a hercegi címerpejszot és a főpapi talárt, sőt még a kripta márványfedelét is. Szegény Leibniz már negyven éve halott a Candide megjelenésekor, de a filozófiai téziseivel vitákozó ferney-i aggastyán nem tiszteli síri nyugalalmát. Tantételeinek két lábán járó karikatúrján, Pangloss mesterem meg századok múlva is derülnek majd azok az olvasók, akik legfeljebb lábjegyzetből tudják meg, hogy egykor élt egy Leibniz nevű bölcselő.

Nos, tehát 1767-et írunk, és a pátriárka élvezi az irodalmi siker teljességét. Het-

venőt évesen ugyan győtrik az esendő test gyarolóságai, ám szelleme tiszta, és alkotóereje szinte töretlen. A Mont Blanc előbgyein szílrkén csillognak a helyeserek, a Genfi-tó fölél kéken faszúl az égbolt. A Ferney kastély dolgozószobájának írópújánál a tükör messzi földlór érkezett levelet bont. Zizegő lapok hullanak alá: Fekete János költői kezdeményei. A fonyadt kis éreget olyan nemesemberek zsongalát körül, akiknek ései már 7-800 éve feliratkoztak a rangos törzskönyvbe, a Gothai Almanachba. Mit szói majd a szittya jövevény, a kis parlagi gróf jelentkezősekor? Ráadással a magyar literátor úgy tóri kerébe a francia nyelvet, mint Calast a toulousei hóhér. (A ártatlanul kivégzett Jean Calas rehabilitálásáért vívott eredményes küzdelem Voltaire egyik legzsiszeletelméltőbb vállalkozása.) Az ironikus francia költő, aki a porosz királyi ház arájával sem volt kíméletlen, miért ne szedné lezre a dilettáns magyar versfaragót?

A várható reakció nem következik be. Egy igen udvarias levelelben megköszóni a „csupa szemmelmel és bíjjal tett versgyűjtemény”, és a szerzőt Catullushoz hasonlítja. Az első levélváltás alapján joggal vélhetünk, hogy egy ismeretlen remekírónk elkallódott műveinek akadnak nyomára. A versékényes belbecsét a negyedik levél alapján sejtethjük meg. Hibetetlen, de való, hogy a véromlésektől gyótrótt, fél napokat ágyban töltő Voltaire hozzáfog Fekete poémáinak részleteibe menő javítgatásához. A reflexióból tudjuk meg, hogy a verslábak lesántultak, a szótagszám hibás, és hamis a sorvégek összecsengése. Az óregúr tüzetesen javít, kritizál, helyes kifejezéseket javasol a tévesen használt szavak helyébe.

Mit véllánk arról a krisztusi türelemről? Tán megíránk gnyvólódó hajlarna, kifo-

gyott írónájának csipőse mérge? Szó sincs róla. Figyeljük csak meg, hogy mily gyakorlott kézzel ereszt mérgezett nyilat szízen vendéglátóiba, a derék geniefiek:

„Nagyon restellen, hogy ezeken a meddő svájci hegyeken semmi olyasmi nem található, ami önhöz méltó volna. Itt csak medvék, zergék, mormoták, farkasok, rókák és svájciak vannak” – írja a grófnak.

A ferney pátriárka a magyar íróval hét levelet vált. A harmadik episztolából megtudjuk, hogy a gróf kildeményei gazdag körtéssel érkeztek. A költeményeket ugyanis tokaji butéllák dús választéka övezte. Idezzünk néhány sort az ajándékokkal elhalmozott írófejedelemről:

„Megkaptam, gróf úr, tegnap a költeményeit... és magyarországi borát, amelyből ittam egy kortyot minden bajom ellenére, s az ön versei és prózája után ezt szerettem legjobban. A Genfi-tó partjai, amelyek csak nagyon rossz bort adnak, felettébb csodálják az önt... Ha fiatal volnék, felkeresném, hogy hódoljak önnök s önnel együtt igyam ezt a jó bort...”

Tévedés lenne, ha azt hinnék, hogy a tokaji borszállításny és a verselről szóló udvarias mondatok bójjai között szoros az okozati összefüggés. Voltaire nem vesztegethető meg és nem háládatos természetű. Tizenöt éve jötevője, a porosz király kegyét és 20 000 lívres évsztradiékát taszítja el, mert alkalmat talál arra, hogy a berlini akadémia elnökét egy gúnyirattal csúffá tegye. Valószínű, hogy az ironikus öreg észreveszi: egyenlőten az „Artilla invadálva” lebonnyított cseré. Meglátta benne a naiv benszállított megejtő nagylelkűségét, aki tárt marokkal kínál aranyrögöket a fehér hajós színes üveggyöngyélért. Mert Fekete versei a nagy korrektor javítgatásai után is legfeljebb kultúrtörténeti kurió-

zumok maradtak. Kétszázhuszonhárom éve ugyan egy genfi kiadó jóvólátból megállták a nyomdafestéket, de azóta sem jelent meg belőlük új kiadás. Voltaire viszont a tokaji bor élvezeti értékéről a követezőképp nyilatkozik: „...názetem sokszint mindenkinék, aki egy pohár jó tokajit iszik, egy szép nőt élél, egyszóval kelleme beonyomásokat érez, föl kell ismernie egy legelsőbb és jószágos lényét.”

Fekete később felhagy francia nyelvű irodalmi próbálkozásával. Katonai pályára lép, és ömegalvóltású és császár uniformisiba bújva kívánja megtalálni. Voltaire e lépést helyeslően kommentálja, és a költői gyakorlatokat alkalmas előképzési formának minősíti. „A porosz király is így kezdte” – jegyzi meg kissé gyanorosan. (Az öszszehasonlítás megzisztelő és fricskázó. Nagy Frigyes a bétéves háborúban vitéli helytáll: Ausztria, Franciaország és Oroszország hadaival szemben. A kor elismeren legmagyobb hadvezére.)

A gróf lovassági tőbornoki rangban kivétel. Élete utolsó éveit Póton élé le. Magyarul kezd verselgetni, és egyike azoknak a mágnásoknak, akik részt vesznek a reformkor nagy irodalmi fellendülésének előkészítésében.

Európa kultúrája már a XVIII. századon is számos centrumból sugározza fényét. Kétszetelelen azonban, hogy a felvilágosodás szélszelennek legfontosabb központja a svájci Ferney. Nos, a leendő lovastőbornok egy vakmerő huszártaktikai ide tór be, hogy a magyar partig irodalmi természet a legkifinomaltabb franciával minősítse. Bár Fekete gróf nem tartozik literatúráink klasszikusai közé, annyit megérdemel, hogy metész euro-csalakozásról e jeles napon megemlékezzünk.

dr. Dániel József

A Liszt Ferenc Zeneiskola jubileuma

Megünnepeltük zenei intézményünk alapításának 75. évfordulóját. Érdemes egy kis ösvényen visszapiantani a múltba, hogy mi volt a helyzet zenei téren városunkban. Muzsikát idéző, régmúltból származó emlékeket idézek, melyek táptalajul szolgáltak a zeneiskola létrejöttéhez, a virágzó zenei élet kibontakozásához.

A közönség legnagyobb része Baján is beerte a cigányzenével és a népzenei művek dalával, de igényes zenei élet is volt, mely a zeneileg magasabbra vágyók kívánságait teljesítette.

Voltak egyszébe tőmörült éneklő csoportjai a városnak, melyek közül most csupán a Bajaer Bürgerliche Liedertafel német daleyeléből 1861-ben alakult magyar Dal-és Zeneegylet működését említem meg.

Sokféle polgárunk között a csiszoltabb ízlési családok, mint pl. az Alföldi, Amier, Aszalós, Bajai, Bartsch, Bernhart, Drescher, Éber, Grauaug, Hengl, Melles vagy a Somogyi vezetéknévték otthonalkban adtak helyet a kamarazenei, ahol az ambiciós bajai amatőrök muzsikáltak.

Hírmeves művészek is szerepeltek Baján, mint pl. a népzesei magyar hegedű-

művész, a hazai zenei élet egykori legnépszerűbb egyénisége, Reményi Éde, aki 1860 és 1891 között többször is hangversenyezett városunkban, továbbá Liedl Ferenc hegedűművész, Meuter Sophie német zongoraművész, vagy Popper Dávid, az egyik legünnepeltebb csellóművész, Jaroslav Kocian cseh hegedűművész, továbbá Tamai Alajos, a Zene-művészeti Főiskola tanára, aki a népies ízl magyar műdalát kifinomaltabb formában művelte.

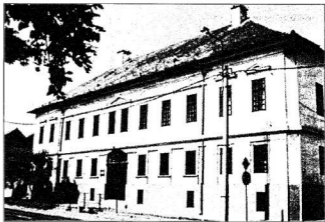
Voltak a zene művelői között olyan bajaiak is, akik országos hírnévre tettek szert, mint pl. Allaga Géza cimbalom- és cselló-

művész, akit Baján temettek el. A város szülőtte volt Diteján István zenei doktorátust szerző pap, zeneszerző és zongorista, aki nemcsak itthon, hanem az amerikai Detroitban is kiváló nevet szerzett, Ketten Henrik, a világszerte fűnnevelt zongoraművész, Kodályné Schlésinger Emma zeneszerző, Melles Béla, operaháznak hangversenymestere, a róla elnevezett vonós-négyes primáriusa. Itt élt 1813-tól Róznavölgyi Márk zeneszerző, a XIX. század első felének jelentős hegedűvirtuózsa is, akit Bajáról nősült.

Zenetanítással foglalkoztak kontárok, zenészek, de tanításra képecsített zenetanítók, zenetanárok is működtek a városban. Említhetjük pl. ifj. Kersch Ferenc, Lukácsné Váci Jolán, Matuschek Antal, Mike Vilmos, Ólzner Vilma, Radó Dávid, Vagyzó Józsefné nevét. Magánzeneiskolája volt Ernst Grauaug Antóniának és az 1926-ban Bajára települt Reicska Ilonának. Az 1925-ben nyugdíjba vonult Karig Emil tanítóképző intézeti zenetanár magánzenei tanfolyamot vezetett. Egyik legnagyobb érdeme a Bajai Liszt Ferenc Kör megalapításában való kiemelkedő közreműködése volt. Az 1926. augusztus 8-án létrehozott Kör ügyvezető igazgatójaként a bajai születésű Kun Imre fővárosi hangversenyszervező segítségével angyszerű hangversenyéletet alakított ki Baján. Olyan hírességek léptek fel, mint pl. Basilius Mária énekművész, Bartók Béla zongoraművész,

Jean Marie Darré francia zongoraművész, Dohnányi Ernő és Fischer Anny zongoraművészek, Hubay Jenő hegedűművész, Jan Kubelík cseh hegedűművész, a Léner és a Melles vonós-négyes, Szigeti József és Zathurecky Ede hegedűművészek. Közülük Fischer Anny, Hubay Jenő, a Léner és a Melles vonós-négyes honoráriusainakról lemondva, a hangversenyek bevételeit a léteztendő bajai zeneiskola javára ajánlották fel.

A röviden említett tényezők révén, a város, a vármegye és a lakosság támogatásával megteremtődött annak a feltétele, hogy 1929. szeptember 1-jén – a magánzeneiskolák beolvadásával – létrejöhetett

A Liszt Ferenc Zeneiskola

Baján az államilag engedélyezett, városilag és megyeiileg segélyezett zeneiskola. A rendszeres tanítás szeptember 16-án kezdődött meg, az intézmény első igazgatójának, Karig Emilnek vezetésével, kinek az elmúlt évben volt születése századik évfordulója. A működését megkezdő zeneiskola rendszeres tanúrai voltak Reicska Ilona (zongora), Szántó Jenő (hegedű), rendkívüli tanára Lukácsné Váci Jolán (zongora) és óraadó tanára Ernst Grauaug Antónia (zongora).

A zeneiskola az első időben a Péter Pál utca 7. számú ház alatti tanteremben, majd a béréit Mátyás király (ma Jeky András) tér 13. számú Monostori-féle házban működött (mindkettőt lebontották), később a Szent István tér (ma Szentbármóság) tér 3. szám alatt, majd a Haynald (ma Tancsics) utca 8. sz. alatti házban. Végül mai helyén, az 1807-ben épített, az 1840-es nagy bajai tűzvész is szerencsésen túlélt Kliegl-féle patinás házban, melyet 1983-ban restauráltak.

A vizlatosan felsorolt mozzanatok érzékelhetők, hogy Baján a talaj adva volt a zenei élet kibontakozásához, a Liszt Ferenc Zeneiskola létrejöttéhez. Csak a zeneiskola megalapításáig említettem meg

olyan tényezőket, melyek hozzájárultak megalapításához. Ámde az elmúlt 75 év tárgyi emlékeinek tárháza, a Dózsa György úti zenedében jubileumra rendezett kiállítás megmutatta zenei intézményünk máig tartó, sokoldalú működését.

A zeneiskola április 19-24 között ünnepelte meg fennállásának 75. évfordulóját. A jubileum alkalmából rendezett művészeti hét védőnőjei voltak: Széll Péter, Bajai város polgármestere és Ember Csaba, a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetségének elnöke. A program keretében emléktáblát avattak, iskolatörténeti kiállítást rendeztek. A zenede egykori tanárainak és növendékeinek közreműködésével hangversenyt tartottak, zenetörténeti előadásokat szerveztek, megrendezték a zeneiskola magánének tanszakának kamarahangversenyét. Vonós kamarazenei tállakozót és óvodások részére nyílt napokat tartottak. Előadóművészek és fűvészeikkel koncertjét, valamint négykezes és kétszongorás tanulmányi versenyt rendeztek. Felkeresték a bajai sírkertekben nyugvó, tiszteletet érdemlő korábbi zenetanárait társaik nyughelyeit, azokat koszorúkkal díszítve emlékeztek. A Bajai Liszt Ferenc Zeneiskola fennállása 75. évfordulója címmel egy emlékkönyvet is kiadtak.

Örvendetes, hogy napjainkban is kiüdvét teljesít, a zene éltető központja a jubiléus iskola, s ezzel jelentősen hozzájárul ahhoz, amit Kodály Zoltán így fogalmazott meg: „A zene műhatástan része az emberi műveltségnek – zene nélkül nincs teljes ember.”

Bánáti Tibor

Százötven éves az érettségi vizsga Baján

A május mindig szívet gyönyörködtesen szép. A természet a győzelmes megújulást hirdeti. Ekkor bomlik ki a tavasz nyarat igéző teljes pompájában. A parkok buján zöldülnek, a kertek virágba borulnak, az emberek élvezik a már csiklandós meleget is árasztó napfényt, és teli tüdővel szívják magukba a friss illatokkal fűszerezett levegőt. Nekem, aki negyven éven át pedagógusként működtem, a május mindig a tanítványok kirajzásának ünnepe is volt. Nyugdíjasként is örömmel figyelem az igazotlan, kipirultan sergőlő, formaruhás ünneplőbe öltözött fiatalokat, amint éppen iskolájukba sietnek, hogy elkészőjenek tanáraiktól, az alma materől, és újjongva, szorongva bocsút mondanak a véget ért diákeveknek. Május derekán városunk képéhez hozzátartozik ez a fiatalos zsongás, és rajtam kívül bizonyára másoknak is öröme telik benne.

Egykori iskolámban, a III. Béla Gimnáziumban az idén 151 ballagó diák készült élete első nagy megrémítettetésére, a város hét középiskolájában pedig összesen 722. Beszédcs szám, igazolja, hogy nem ok nélkül mondjuk Baját iskolavárosnak, hiszen az ország minden századik, ebben az évben érettségiző diákja itt vág neki a vizsgának. (Átlagosan kb. 100 000 lakosra jut ennyi érettségiző.)

Az első érettségi vizsgát éppen másfél évszázada, 1854-ben tartották meg Baján. A Bajai Katolikus Főgimnázium (a III. Béla Gimnázium elődje) nyolcadik osztályában végzett kilenc tanuló közül hat vállalkozott rá. Négyen voltak sikeresek, kettő „egy évre elmarasztaltak”. A mai adatok mellett megmósolyogni valónak tűnnek ezek a számok, de ha ismerjük a körülményeket is, másként látjuk a dolgot.

Az 1849-ben kibocsátott, röviden csak Entwurfként emlegetett császári rendelet az osztrák birodalom középiskolai rendszerének gyökeres átalakítását írta elő. Addig a gimnázialis képzés a négyosztályos kisgimnáziumokban, a hatosztályos nagy-gimnáziumokban és az utóbbiakra épülő, de szervezetenként elkülönülő, egyetemi tanulmányokra felkészítő, kétéves akadémiákon folyt. Az új tanrendszerben önálló egységként megmaradt a kisgimnázium helyébe lépő alginmázium, de a nagyginmázium és az akadémia összehasonlításával új iskolatípus jelent meg: a nyolcosztályos főgimnázium és vele a középiskolai tanulmányokat lezáró érettségi vizsga.

A változás nem csak az iskolaszervezetet érintette, hanem a tananyagot és az oktatás szervezeti rendjét is. Az előbbi tekintetben nem pusztán több ismeretet követelt meg, hanem a latin rovásra helyet adott a görög nyelvnek, és ami fontosabb: bő órákeretet szánt az addig mostohán kezelt természettudományokra. Mivel a magasabb szintű tananyag nagyobb tanári szakértelmet igényelt, az Entwurf szakrendszerű oktatást írt elő. Amíg tehát addig egy-egy osztályban minden tantárgyat egy tanár tanított, az új rendszerben a különböző tantárgyakat az azok oktatására képeztett szaktanároknak kellett előadni-

uk. (A kétfélepe gimnáziumi képzés mellett az Entwurf kialakította az al- és főreáliskolák hálózatát, és ezzel a gyakorlati életpályákra való felkészülést, valamint a szakirányú képzés megalapozását kívánta szolgálni.)

Az új tanulmányi rendelet alkalmazása az osztrák örökös tartományokban 1849-ben megkezdődött. Egy, a levert szabadságharc utáni évben, 1850-ben kibocsátott kormányhatározat pedig kimondta, hogy érvényes bizonyítványt adó nyilvános intézmény Magyarországon is csak olyan iskola lehet, amelyben az új rendszer szerint folyik az oktatás.

ÉRTESÍTVÉNY

a bajai felszodáról

18⁵³₅₄-ik tanévben.

Írta

HODVÁTE FERENCZ,

titkár, kalocsai-magyarai általános, és a bajai felszodára igazgató.

Pest, 1854.

Nyomatott Leites L. és társai, (aranyat 6. sz. a.)

Bár megalkotóinak szándéka szerint az Entwurf a tanúgy ésszerű, a kor igényeivel igazodó megújítást célozta meg, bevezetésének ultimátumszerű elrendelése a magyarországi középiskolák zömét fenntartó városi vagy egyházi közösségek többsége számára kivédhetetlen csapást jelentett. Mivel képtelenek voltak újabb osztálytermeket, előadótermeket előteremténi, a nem volt pénzük a főgimnáziumokhoz előírt tizenkét tanár foglalkoztatására, nagygimnáziumaikat kénytelenek voltak négyosztályos algináziáimokká átszervezni. Ezzel fiatalok ezrei számára vált lehetetlenné a magasabb szintű tudás megszerzése.

Baja város tanácsa először 1851. március 28-i ülésén szembesült az átszervezés kényszerével, augusztus 2-án pedig történelmi jelentőségű lépésre szánta el magát: nyolcosztályos főgimnázium létesítése mellett döntött. (A fenntartási költségek fedezetéül 10 200 pengőforint összegre erejéig lekötötte a tulajdonában lévő Bérány vendéglőt és a máteházi majorságot.) A bécsi jóváhagyás késlekedése miatt az első évben csak a négy alsó osztályt nyitották meg, de a végre megkapott engedély birtokában 1852-ben három felsőbb osztályt is megszervezték. Ilyen előzmények után ke-

rült sor 1854-ben az első érettségi vizsgára. Az írásbeli július 15 és 19 között folyt, a szóbeli vizsga július 26-án volt.

Az addig hatosztályos bajai nagygimnázium felfejlesztésének jelentőségét akkor érzékeljük igazán, ha figyelembe vesszük, hogy az ország déli felében az ötvenes évek elején alig néhány főgimnáziumot sikerült megszervezni, a legközelebbieket Pécsen, Nagykőrösön és Szegeden voltak. A nagy múltú kecskeméti református gimnáziumban csak 1856-ban, a piarista gimnáziumban 1859-ben nyílt meg a felső tagozat, a bajai iskola pedig 1860-ig már ötvenhét érettségizőt vizsgáztatott.

A főgimnáziumi képzésben való részvételt és az érettségit a 19. század végéig a fiúk privilégiuma volt. Az első leánygimnáziumok csak 1895-ben kezdték működésüket, és a fiúiskolák ugyanettől az évtől kaptak jogot arra, hogy magántanulóként lányokat is felvegyenek. A bajai, akkor már ciszterci főgimnáziumban az első leány 1898-ban vizsgázott az I-III. osztály anyagából, és újabb összevont vizsgák letétele után 1902-ben szerzett érettségi bizonyítványt. A második 1914-ben, a harmadik 1915-ben. A következő évtizedben számuk valamelyest nőtt, de jelentősebb

változást csak a felsőkereskedelmi iskolák indítása (1923) hozott.

A főgimnázium és az 1870-ben létesített tanfőképző mellett ezzel a fiúk újabb iskolátipusban juthattak Baján magasabb végzettséghez, a lányokok pedig végre megadott, hogy nyilvános tanulóként jussanak el az érettségi vizsgáig. A leány felsőkereskedelmi iskolában az első érettségi vizsga 1927-ben volt. (A bajai lányok lehetőségeit tovább növelte, hogy 1929-ben az iskolánövélék megkezdték a tanítónképzést.)

Az következő évtizedekben újabb, érettségi adó iskolák létesültek a városban, és a középiskolai képzés a múlt század ötvenes éveitől tömegessé vált. Ma már a felnövekvő korosztályok tagjainak több mint fele eljut az érettségig. Az idők változásait jelzi az is, hogy az idén Baján érettségizők több mint 60 %-a lány.

Az érettségi presztízse nem a régi. Amíg egy-egy évről csak egy-két százalék büszkélkedhetett sikeres matúrával, érthetően rangot jelentett ez a végzettség. De jelentősége ma sem lebecsülendő. Az általa igazolt tudás fiatalok egyre nagyobb tömegét teszi alkalmassá felsőfokú tanulmányokra.

Bálint László

Emléktöredékek Rudnayról

A mester festőművész tanárával körében:

B. Miklós Ferenc, P. Bak János, Rudnay Gyula, Kun István (Fotó: Bérci László)

1946-ban még a főiskolán voltam hatodéves, akkor már nem Rudnay mester növendéke, mert nyugdíjba került. De nagyon sokszor felkeresem a mestert, mint volt tanársegéde. Felvetette azt a gondolatot, hogy jó lenne valahol vidéken egy művésztelepet létesíteni, Nagybánya miztájára. Úgy érzi, hogy a magyar művészet, a magyar művészeti magatartás veszélyben van. Ha sikerülne valahol, vidéken helyet keresni, otthon találni, akkor mennék-e vele? Én természetesen igennel válaszoltam. Miután többször feljártam a mesterhez, és közben haza is jöttem, itt puhatozóztam, hogy milyen lehetőség van a szülővárosomban. Bent járva az akkori polgármesternél – mert akkor is polgármester volt –, említettem, hogy mi lenne, ha lehoznám Rudnayt Bajára, és egy művésztelepet létesítenék. Nagyon okos ember volt – egy egyszerű lakatos –, azt mondta, – nézze, én ehhez nem értek, nem tudom, de vannak itt nálam bölcsőbb emberek, kérdezze meg őket. – A bölcsőbb ember dr. Takács Endre volt, a városi levéltáros, aki első polgármestere volt Baja városának a háború után, és dr. Jobbágy Jenő, aki közjegyző volt vagy főjegyző. Elmentem hozzájuk. Jó barátságban voltam velük, mert már korábban beszélgettünk a művésztelep gondolatáról. Lejön Rudnay Bajára? Hurrá! Felmentem ismét mesteremhez, és közöltem, hogy elvileg beleegyeztek, most már csak szállást kell találni. Így indult a bajai művésztelep. Előtte a mestert meg kellett győzni arról, hogy tulajdonképpen Baján mi van, hol van. Annyit már tudott, hogy valahol itt a Bácskában, de jó talaj ez? Mi van ott? Elmondtam, hogy szívesen járt ide Tornyai János. Egy bajai földbírtokos meghívta a szőléjébe, ahol hónapokat töltött el. Itt élte utolsó éveit Nagy István, és van itt egy művészcsalád, az Éber család. Rájuk emlékezett, mert Éber Sándor és Éber Anna növendékei voltak. Az volt a válasza, ha Nagy Istvánnak jó volt ott meghalni, akkor jó lesz nekünk ott élni.

A kérdés visszhangra talált a város vezetőiületében is. A telep létesítését elvben elhatározták, és támogatást vállalták. „Egyben – rögzíti a jegyzőkönyv – a város községe nevében tiszteletteljes szóval hívja és vendégszerető szívvél várja Rudnay mestert Baja falai közé.” Most már csak helyet kellett keresni az új művésztelep számára. A választás az ún. Vojnikh kúriára esett. Az egész kúriát azután 50 ezer forintért végül is megvette a város a tulajdonosoktól. Rudnay célja az volt, hogy a művésztelep mellett egy népi festőakadémia is alakuljon. A munka már a mester le-

Rudnay tanítványai között (középen ül Rudnay, az iskola vezetője, mellette jobbról B. Miklós Ferenc, az iskola tanára)

Rudnay a festőiskola egyik kiállításán (Reprodukciók: Osztrogonác Miklós)

költözése előtt megindult. Körlevelet küldtünk szét, hogy minden érdeklődő tudomásra jusson. A telep 1946. november 1-jén nyitotta meg kapuit. Hamarosan megindult a Rudnay Gyuláról elnevezett képzőművészeti szabad akadémia szervezése is. 1947. február 10-én megkezdődött az első szabad akadémiai év, először kilenc, majd huszonegy tehetséges növendéssel. Július derekán végérvényesen leköltözött Rudnay is, és rövidesen megjött az akadémia működésének hivatalos engedélye az 1947-48-as tanévre.

Rudnay hármas célt tűzött elének:

1. A munkás- és paraszttehetségek felkutatása, támogatása, korszerű képzőművészeti nevelése. 2. Nagyobb népi tömegek megnagyoztatása, a művészetek iránti lelke-

sedés felkeltése, látókörük tágítása. 3. Az iparművészet iránt érdeklődő tehetséges fiatalok felkarolása, oktatása.

A munkát nagy lelkesedéssel folytattuk. De az akadémia működését csak egy évre engedélyezték. 1948 őszén tanítványaink közül sokan nyertek felvételt a Képzőművészeti Főiskolára. Mi ezután Képzőművészeti Szabadiskola néven dolgoztunk tovább 1953-ig, a mester Budapestre történt visszaköltözéséig. Ekkor Rudnay Gyula Képzőművészeti Köré alakultunk, aminek a vezetését én vettem át.

A művésztelepen a mesterrel egymás mellett volt a műfatermők, naponta belátogattott hozzám egy kávé, egy pohár boroskára, beszélgetésre. Egyik látogatása alkalmával arra kértem a mestert, engedje

B. Mikli Ferenc: Rudnay Gyula
(1962)

meg, hogy fessek róla egy portrét. Azonnal leült, és közölte, hogy a festésre negyven percet ad. Hárminc perc múlva felállt, megnézte a képet, és így szólt: „Éz kész, ne további Kérem a modelldíjat, egy jó pohár vörösbort!”

A művészlepel életéhez hozzá tartozott egy baráti társaság. A hejai műgyűjtők, művészetet szeretők havonta összejöttek a művésztelepen. Köztük volt Pilinszky Zsiga, a kiváló magyar tenorista, aki több ilyen összejövetelen énekelt, egyszer szilvestérszaján a mestert is dallal köszöntötte. „Zsigám, itt énekelj, mikor neked az operában volna a helyed!” – szölt hozzá Rudnay. Sajnos, a kiváló énekes ebben az időben szerényen élt Baján, a Zeneiskolában tanított. Növendéke volt többek között Barta Alfonz, Bényi Ilona. A két nagy mesterrel szívesen

jártam a jó bort mérő Babics kocsmába, ahol a kitűnő Horváth Pali bácia zenekara játszott, élén a princás fia, Pali volt. Több-ször csatlakozott hozzánk Bársáti Tíbor barátom is. Gyakran sétáltunk Baja város akkor még macskaköves utcáin, vagy beültünk Nagy Béla fiákerjébe, és kivetítettük magunkat a Duna-partra, a Dobaszay-féle vendégházba, ahol pompás halászlét ehetünk. Egyszer Peterdi Andor és felesége, Várnai Zseni is itt volt. Vendégeskedtek a mestermű mint jó barátok, és ezt a Dunára vívő fiákeres utat velük is megtettük.

Ezeket a szép emlékeket a mai napig a szívemben őrzöm. Az egykori Vojnich kúria falára kerülő emléktábla is felidézti ezeket a csodálatos éveket.

B. Mikli Ferenc

Richter Ilona: A Fa

A Fa emlékezett. Tétován kutatót legbelső égvyrűben.

Talán a gyökerek... – gondolta. – A gyökerek bölcsék és megbízhatóak. A gyökerek mindig, mindent tudnak.

Igen, a gyökerek biztosan tudják, hol lehet a Kislány. Hisz mindig ott üldögélt. Azon a nagy, öblös talpgyökéren, ami úgy fogta a tenyerébe, mint a fészek a madárfiókat.

A gyökerek biztosan tudják...

Ő magasan a mennyekben járt. Az iskola felett. Milyen sokan voltak a gyerekek. Többen, mint most az összes égvyrűje. Még emlékszik, ahogy elköszöntek: – Isten áldja meg! – Ameddig látta, vigyázta őket.

De az utak végtelenek...

A tanítójuk még soká visszajárt. Óregesen ballagott. Megállt. Felnézett rá. Értették egymást. Az évek egyformán elgyűrűzték őket, derűs és viharos esztendővel. Néha nekidőlt. Istápot kereszén. Aztán érte jött az Idő. Elment vele.

Az utak végtelenek...

A Kislány is elment, de néha visszajárt. Szemében nagy távolságok vannak. Idegen ég. Idegen fák. Idegen fény. De visszajárt. Leült otthonosan a régi helyén. A gyökérfészek körül fogja, elnyugtatója. Fáradt lehet.

Az utak végtelenek...

Már ő sem gyerek. Csak a szeme. Az ámuló tekintete, ahogy felméri, milyen magasan jár. Csodálja égbenyúló koronáját, hegyében a Nappal. És nevet. Milyen megnyugtatók ezek a szemek. Mérték van bennük és tisztelet.

Megborzongott.

Valami van a levegőben. Valami rossz. Nem a Vihar. Az szinte jóbarát. Tisztelik egymást. A villámoló égiháborút, a mennydörgő csatát.

Keményen állják.

Ez valami más. Ismeretlen bizonytalanság. Nem tudni, hovan jön. Mikor. Mésrt. De jön. Érti minden levelét.

Más lett a Fény. Perzselő, éget.

A Föld is más. Az édes anyaföld keserű. A gyökerek tehetetlenek. Csak mennek, mennek egy kerty tiszta vízért, lejjebb és lejjebb.

Beteg a Fény.

Nem a Nap, az éltető, az áldott. Csak a Fény. Valami megrontja, mire ideért. Valami alattomos erő. És nőttön-nő, mint egy óriási hasadék.

Szorongó félelemmel nézte.

A Kislány talán még segíthet. Az Ember sokat tehet. Az Ember mindenható, – ha jó.

Özenni kell...

Válasz:

Öreg Barátom, kedves Jegyenél!

Vettem üzenetedet.

Ne félj. Elmondom mindenkinek, akit illet: Földön és Égen Tisztaság kell és Rend. Az Idő betelt.

Tisztelettel kérem a Jóakarand Embereket:

SEGÍTSENEK!

Barbárok a római birodalom határvidékén

Régészeti leletek a madarasi szarmata temetőből

A Köhegyi Mihály emlékére (1934. március 11. – 2001. június 18.) rendezett kiállítás megnyitója

Számos emlék, asszociáció kezdett kavargógni a fejemben, amikor a bajai kiállítás megnyitására felkértek. Személyes és szakmai egyaránt. Megismerkedésem és kapcsolatom Köhegyi Mihállyal, a madarasi lelőhely feltárójával, a madarasi sírok rendkívül izgalmas leletanyaga, a szarmaták temetkezési szokásai, a bajai múzeum... Valamikor Bács-Kiskun megyei muzeológusként, szarmatikával foglalkozó régészként nagyon sok szállal kapcsolódok ennek a kiállításnak a témájához, s akkor még nem említettem a rendezőkhöz fűződő sokéves szakmai barátságomat.

Talán mégiscsak a Miska bácsiról szóló első emlékemmel kell kezdenem. A budapesti régészeti tanszékre jött be valamiért. Másodéves régészhallgató voltunk, s éppen egy vizsgára várakozva, fibulapályógiákat tanulmányoztunk izgatottan. (Olyan rajzokról van szó, amelyek a régészeti kutatás szempontjából fontos ruhakapcsoló-tűk formái fejlődését mutatják be – ezek elmélyült tanulmányozása nem tartozik a szórakoztató időtöltések közé). „Mi a funkciók foglalkoztak ezekkel a marhasággal?” – kérdezte Miska bácsi a maga közvetlen stílusában, és ment a dolgára. Döbbenet néztük, hogy ki az az ember, aki ezt a szentségörösz – bár az természetesen vioces hangnemből történt – megengedi magának. Humor ide vagy oda, később, amikor már Bács-Kiskun megyében dolgoztam, s kollégáinkat közelről is megismertem Köhegyi Mihályt, megértettem, hogy miért volt mégis jellemző rá ez a mozdulat. Nem az a kérdés volt, aki az apró részletek boncolgatásában leli örömet (ugyanakkor őszintén tisztelte azt, akinek ez volt az erősebb oldala), ennél sokkal nagyvonalúbb kutató volt. Azt hiszem, én elsősorban nem a tárgyak érdekelték, hanem az általuk megismerhető, valaha élt emberek, de ugyanígy a kortársai is. Nem véletlen, hogy mindenki meg tudta találni a közös nyelvet: az egyetemes professzorokkal ugyanígy, mint ánszani munkásokkal. Ez utóbbi körülményben nem kis szerepet játszott a szülőföldjéhez való ragaszkodása, egészséges lo-

kálpatriotizmusa: nem véletlen, hogy neve fogalom volt s máig is az Baján és általában a Bácskában. Azok közé a szerencsés régészek közé tartozott, akik az egyetem után szűkebb hazájukban tudtak elhelyezkedni, s a gyerekkoruk óta jól ismert terület kulturális örökségét kutatták, ápolták.

A szarmatákon kívül még rengeteg minden érdekelte: a numizmatikától a fehér gölyök vonulási szokásain keresztül az egyháztörténetig, de sokat publikált az irodalomtörténet, tudománytörténet tárgykörében, szűkebb nagyságrendben jelentek meg könyvismertetései a legkülönbözőbb tárgyú munkákról. A tudományban kalandor volt, a szónak a pozitív értelmében, hiszen mert újabb és újabb vállalkozásokba vágni és azokat véghezvinni.

Talán ennek a „kalandorstag” köszönhető, hogy belekezdett a madarasi temető feltárába, ami komoly szakmai kihívást jelentett, bár eleinte valószínűleg nem sejtette, hogy a szakmai pályafutását meghatározó bő évtizedet fog eltölteni Madarason. A szarmata temető kutatása szezonról szezonra megfizetett munkát kívánt, amelybe beleértendő az ásatással kapcsolatos rengeteg járulékos, s a szakmai ügyektől igen távoli tevékenység is (pénzszerezés, munkások, a közlekedés, szállás megszervezése, bérelszámolás és még számos mászerűen feladat, amelynek csak távoli köze van a régészethez). És akkor, az ásatás befejezésével a munkának még koránt sincs vége, sőt ilyenkor jön a java. Következik a leletek ápolásával kapcsolatos rengeteg vesződség: mindent az utolsó cserépig meg kell mosatni, restaurálni, ezt követően nyilvántartásba venni, megfelelő módon elhelyezni a múzeumban. S csak ezután kezdődhet el az érdemi tevékenység: az anyag értékelése és közzlése. Miska bácsi élete sajnos úgy alakult, csak arra maradt ideje, hogy belekezdjen ebbe a – több évtizedes munkája megkoronázását jelentő – kutatásba. Halála után most társ-szerzőjére, dr. Vörös Gabriellára maradt az a feladat, hogy tető alá hozza ezt a félkész házat. A mostani kiállítást a készülő monográfia „előlegének” tekinthetjük, egyfajta ízelítéknek a rendkívül szerteágazó, sokrétű felmunkázásból, amely elé nagy várakozással tekint a szűk szakma és az érdeklődő közönség egyaránt.

*Köhegyi Mihály
(1934-2001)*

De mi is adja meg a madarasi temetőnek ezt a fontosságát, miért vált máris – már jóval a publikáció előtt – fogalommal régészeti körökben? És kik azok a szarmaták, akikről érintőlegesen már több szó esett, és akik Köhegyi Mihálynak – politikai érdeklődési köre mellett – mégiscsak a fő kutatási területét jelentették?

Elsősorban le kell szögeznünk, hogy Madaras az első és egyelőre az egyetlen Magyarországon teljesen feltárt szarmata temető. Így pillanatnyilag egyedülálló modell ad a korabeli temetési hagyományokat, hitvilágot, divatot, ékszereket és a másfélezer évvel ezelőtti élet még számtalan vonatkozásait tanulmányozók számára. A madarasi temető különlegessége, hogy több tucat halmos sírt találtak itt. A XIX. században még 72-t számoltak össze, később a megmaradt halmok száma csökkent...

Ennél a pontnál elővetkezik az a pillanat, hogy a saját szavamba kell vágnom, és – hogy megvilágítsam a szarmata halomsírok jelentőségét – tennem kell egy kis történelmi kitérőt. A már sokat emlegetett szarmata szó összefoglaló név. Több iráni eredetű, a szkítákkal rokon nyelvet beszélő törzset jelöltek így a görög, majd római földrajz- és történetírók. A törzsszövetségbe tömörült jazigok, roxlánok, aorszok, szürkök (hogy csak az

ismertebb törzsekett említsem) hatalmas területet uraltak a sztyeppéken a mai Kazahsztán, Dél-Oroszország, Ukrajna területén. Harcos, nagyjátartó nomád népek voltak, nemesek félelmetes nehézségekkel voltak ismertek. Előszerelettel szegődtek el zsoldosnak ehhez vagy ahhoz a nagyhatalomhoz, s a régészek meg is találják ennek tárgyiainst nyomaikat az előkelők, a királyok, a papi személyek temetkezéseiben: pompás görög és itáliai arany ékszerek, ékkövekkel díszített fegyverek, kínai tükrök és selymek maradványai kerülnek elő belőlük. Mint minden keleti sztyepei nép, a szarmaták is halmoztak emelk sírjuk fölé, az előkelőbbek hatalmas földműnkával járó több méter magas kurgánokat (sírhalomt jelentő török eredetű szó) is kiérdemelték.

A Krisztus utáni I. században a Kárpát-medencébe költözött első szarmata törzs a jazig, népe nyilván megtartotta ezt a szokást, s ugyancsak nem vétettek az ősi hagyományok ellen a később érkező bevándorló hullámok sem, amelyek között voltak roxolánok és alánok is. Ellenértben azonban a délorosz sztyeppékkel, amelyekre a nagy része máig is féltelenen, az Alföldön a több évszázados intenzív földművelés tönkretette a halomsírokat (népi nevelőkön kunhalomok) jelentős részét. Csak az igazán magas és fákkal betelepített kurgánok kerültek el a szétszintáissal járó pusztulást: ezek közé tartoznak például a máig is büszkén magasodó közeli vasküti halom. Na és a madarsaiak...

Az itt temetkező közösségből azonban nem mindenkinek járt ki a sírhalom! Kőhegyi Mihály egyik elővételtem érdekes, hogy nemcsak a földből kiemelekedő és látványos emlékeket tárt fel, hanem aprólé-

kos és fáradságos munkával átkutatta a temető teljes, halomok közé eső területét is. Így derült arra fény, hogy az alkori szarmata társadalmat korántsem az egyenlőségi jellemezte. A temető elemzése után lehet majd arra a rendkívül érdekes kérdésre választ adni, hogy milyen kritériumok alapján adták meg a végtesztséget a szarmata társadalomban: az illető vagyoni helyzete, neme, kora volt-e a meghatározó? Ki az, akinek a sírja fölé a közösség akkora halom boddott össze, hogy az másfél ezer év múltán is látszik, és ki volt, aki csak jelölten sírt kapott? Az mindenesetre bizonyos, hogy a mai Madaras területén legalább kétszáz évig itt élt szarmata közösségi tagjai nem voltak szegények, és ami nem lényegtelen: halottaiktól sem sajnálták a pompát. Gondoljunk arra, hogy a 666 feltárt sír jelentős részét valószínűleg nem sokkal a temetés után módszeresen kirabolták (majdnem olyan módszerességgel csinálták, mint – évszázadok elmúltával – a régészek, csak a rablók nem a múzeum kiállítására szánták az ott talált ékszereket és egyéb értékes tárgyakat. A különböző rablási módzatoknak egyébként Miska bácsi egy külön cikket szentelt). Ami az ásatás során előkerült, s aminek a javát most a kiállításon láthatjuk, azok a tárgyak, amelyek részben elkerülték, részben nem keltették fel a fosztogatók figyelmét. Így ezekből a „maradványokból” ítélve kell megpróbálnunk elképzelni, hogy mi az, amit eredetileg a halot mellé tettek a családtagok.

Állandóan temetőről, sírokról, halottakról beszéltek, de paradox módon azért kell ennek a témának ennyi helyet szentelni, hogy elképzelést tudjunk alkotni arról, hogyan éltek ezek az emberek valamikor a

II-IV. században. Innen tudjuk például, hogy az asszonyok szőpompás, több száz, sőt néha ezernyi gyönggyel ékes ruhában jártak, vagy azt, hogy a divatban követték a szomszédos (a Duna túlsópartján lévő) római tartomány újdonságait, és ez egyben azt is jelenti, hogy szoros kereskedelmi kapcsolatok ápolták a folyón túli Pannóniával. A sírletelek alapján szereshetünk tudomást arról is, hogy milyen fajtájú kutyákat, lovakat tartottak az itt élők. Vagy arról, hogy akár a nőknek, akár a férfiaknak mik voltak a legfontosabb munkaeszközei (pl. orsó, kés, fennkö), amelyek aztán a haláluk után a túlvilágra is elkísérték őket. De alkothatunk némi elképzelést arról is, hogy milyen fegyverekkel hadakoztak ugyancsak a férfiak, amikor háborúba kerültek (márpedig arra sűrűn sor került, ugyancsak a Római Birodalom lakóival. Ilyenkor a szarmaták az akkori világot rettegésben tartó légiókkal keveredtek harcba, és természetesen volt a győzelem az ő oldalukon).

A kiragadott példák után azonban megálljt kell magamnak parancsolnom, mivel a téma nagyon gazdag, és a további felsorolás igencsak hosszúra nyúlna. Ezért most már csak annyi dolgom maradt, hogy gratuláljak Vörös Gabriellának és segítő társainak, valamint a bajai kollégáknak ehhez az otthonos, de ugyanakkor nagyon informatív, izlées és tartalmas kiállításához. Azt hiszem, Miska bácsi meg lenne elégedve...

Dr. Kulcsár Valéria

(Elhangzott 2004. április 2-án a Türr István Múzeumban, Kőhegyi Mihály 70. születésnapjára emlékezve.)

„Kóbor Pista históriája” II.

Türr István töredékes önéletrajza

Más életrajzából tudjuk, hogy visszatért Svájcba, majd Winklerrel a Lombardiából szökött magyarokból száz tagú csapatot szerveztek, és sikerült őket Amerikába juttatni.

Genuából Turinba visszamentem. Ott elrendezve dolgaimat, barátimól elváltam. Winkler Lajos barátomtól színtén, mert ő, miután szívesen szenved a tengeren, nem határozhatta el magát velünk jönni 4-6 hónapi tengeri úton. Azonnal Genuába visszajöttem Sweitzból. Jőfor-

mán valamennyi emberem oda értek és a hajó is már készen volt. Ép az nap, mikor a csapatot szakaszokra felosztottam, el-tiszteiket kijeleltem és mikor a hajóra mentem a tiszteikkel, az altsztekkel és nekik kiosztottam a szakaszoknál való helyet, az alatt az idő alatt érkezett meg egy rendelet Turinból, hogy a magyarokat el kell fogni, miután az osztrák kormány követelt őket. Existál még a két kormány közt 1832-től fogva valami tractus, mely kölcsönösen lekötelezi a két kormányt, egyik a másika szökevényeit kiadni. — De

igen csúklándós dolog volt azt a sok magyart elfogni. Ép midőn hazafelé jövök, mert az emberem mind egy nagy rakéta-forma épülettel voltak elhelyezve, egy olasz orvossal találkozom, ki azt mondá: Ép az urat keresem több barátimmal mindenféle — az épület mellett, melyben honfitársai vannak, gens d'armok vannak el-rejtve, kik valamennyi magyart, ki ott emlegyen, elarajólk. Stiettem basz. Ös-szedlítottam a katonáimat és kérdém, hogy mi van a dologban, azt hívtm, hogy talán valami csinyt követett el valamelyik.

De semmi sem történt; csupán csak azt tudhattam meg, hogy a gonosz gens'arnok úgy fogják el az embereimet, kik mellettük elmennek. Azonnal a kimentem, ahol a fogdimegek voltak elrejtve, és kérdém, hogy ki rendelete szerint fogják el embereim? A válasz lón, hogy a parancsnoknak rendelete szerint. – Kérdém: Ki öltök köz a feljebbvaló? Egy őrmester áll elő. – Szörnyű dűlbe voltam és mondtam az őrmesternek: Ez egy infámis rendelet, melyet kegyednek adtak; szommal küldjön egy embert a parancsnokhoz azonnal az üzenettel, ha nekem még egy emberemet ellopnak, és azonnal ostromlom azt a házat, akibe kegyetek vannak; és ha nincs is, ha magyároknak fegyverük azért mégis, ha másként nem, fongulnak tépjük önököt széllel... én azonnal elfogok menni a tábornokhoz, mert nem hiszem, hogy ő tudna az ilyen aljas rendeletről valamit. – Előbb visszamentem embereimhez: Zárjátok be az ajtókat; addig senkít be ne crezzetek, míg én vissza nem jövök.

A városban elszéledt a hír, hogy a magyárokat el akarják fogni és az osztrákoknak visszaadni. Volt lóvás-futás. Amint engem a polgárság és a nép a kormánypalotához látott menni, követett egy nagy tömeg. Odáertem, felmentem a tábornokhoz. A legényének azt mondtam: jelentsem be. Ő azt válaszolta, hogy a tábornok el van foglalva. Borzasztó mérgemben azt mondtam: Jelents be kutya, mert széjjel tépik. Képt a furiosus képem. Futott bejelenteni. Kijött Lamarmora tábornok, a mostani hadügyi miniszter testvére. Röviden elmondom nekik az esetet. Nagy impressiót tett rá, mert szommal hajdon fölvel jött vélem az Intendente Generalehoz (a megye politikai kormányzójához: olyan mint nálunk a főispány), aki ugyan abban a kormánypalotában lakott. – Itt töljék elédem a dolgot. Ő azt mondta, hogy a kormánytól kapott rendeletet. Kívül barsogott a nép rettenetes zaja: Viva l'Ungheria, a basso il governate. – Az intendente generale eláspadott. Én azt mondtam nekik: akkor kellett volna sápadnia, mikor egy infámis rendeletet akar végrehajtani. – Tehát mit követeltek? – Hogy szommal azokat a magyárokat, kiket ma elkaptak, nekem kézbeadták és hogy még ma hajóra szállhassunk. – A hajóra való szállást semmi esetre meg nem engedheti a kormány. – Úgy tehát telegráphiáoztam a kormányhoz Turinba, hogy Tűr légióparancsnok kijelenti, hogy ezek a magyarak, kik itt vannak, mind azok, kik velem az olasz-magyar légióban szolgálták, és hogy követelem, hogy

Schweitzba, avagy Franciaországba mehessek velük.

A hat elfogott emberemet azonnal meg kaptam, kiket a nép tömege egész a lakelyünkig kísért. – Ott csak az én kopogásomra nyílt meg az ajtó. És látom, hogy minden ember fel volt fegyverkezve vagy egy kővel vagy egy darab fával, vassal meg efféle...

Turinban a kormány visszatelegráphiáozott: miután a légióparancsok irásba adja, hogy azok nem mostani szökevények, hanem a légióban szolgálták, úgy tehát nem érvényes az osztrák protestatioja és oda mebetek velük, a hova a kormány megengedi; kivétel Montevideo.

A francia consult kértem, hogy engedje az országba való menetel. Nem engedeti, mielőtt Párisba ne írjon. Azt pedig be nem akartam várni. Az angol consult igen szívesen adott volna útlevelet, de hogy oda jutni annyival emberrel, hajót fogadni pénz nem volt, így a schweitzit utat választottam és még azon éjjel felét embereimnek útra indítottam és írtam is a schweitzit kormányának, hogy eszközölje ki a francia kormánytól a keresztül való menetel, hogy aztán Havreből Angliába vagy Amerikába szállíthassam katonáinkat. – Így meg is történt. Egész a schweitzit hadirág kísérem honfirtásimat, hogy valami baj ne történjék rajtuk. Minden olasz falu, város a legnagyobb testvérséggel fogadta őket. Minden helyen ruhát, csizmát, meg efféle adtak nekik. Valóban szívrható volt sokszor látni, hogy kis paraszt fiúk és asszonyok jöttek és hoztak, amit lehetett adni a kóborló magyároknak. Igaz, hogy jól viselték magukat, mert örökké prédikáltam nekik, hogy csak úgy számíthatnak pártfogásra, ha jól viselik magukat. Az egy pár heti tartózkodás ideje alatt Genuában mindennap jöttek a legelőkelőbb asszonyok látogatásim tenni. Persze, a legtöbb ismerőseim.

Mikor a schweitzit hadron keresztül mentünk, én előre mentem azonnal a canton Tessin (?) kormányához megkérni, hogy rendelje egy helyet, melyen bevérhajuk a schweitzit kormány elhatározatát. A város Bellinzona lett, ahol a canton kormányzatszéke van és quartélyul a kapucinus klastromot adták. Azonnal a klastromba mentem a puter guardiához, aki az egész klastromban két kapucinussal lakott, mert egy azelőtt, mintegy két hónappal a canton kintitá mindazokat a kapucinusokat, kik nem voltak schweitzit születésűek. – Így a refectoriumba és több más szobákba szalmát adatot a kormány és takarót az embereimnek. A quartély készen várta őket.

A csapatomban volt hét előbbi honvédtiszt. Ezek vélem voltak a hajdani pater Anselmus két egybenlő szobájában. – A canton-kormány a quartélyul egy-egy portio kenyeret is rendelt naponta a magyároknak és fát főzéshez, ha lesz mit. De jó az Isten, mert a gonoszt ósmerőseim, mi helyt elmentünk, csomait alakítottak. Úgy szentint Turinban, Novarában, Luganóban és Bellinzonában és így csak a cassinai is jött valami. Igaz, hogy annyi nem volt, hogy naponta vendégséget lehetett volna csinálni, de amny csak telt, hogy főzhetünk valamit. – Nem csekélység egy pár száz ember eltartani. – Magam is, ámbár több helyekre meghívtak lakni, a klastromban laktam a szalmán, mert tudom mint katoná, hogy csak úgy lehet a rendet fenntartani, ha minden nyomort osztja a bajtársaival.

A pater guardián, mielőtt látta, hogy mielőtt rend uralkodik és hogy vasnap a templomba is renddel bevezettem a magyárokat, azonnal nagy amice lett. Az akim a sor volt főzni, naponta előbb kiszemelte, hogy mi van a kapucinusok kertjében és akkor két tőlük olyasmit. Ha a fűkarság miatt azt feleltek, hogy nincsen, úgy a szemlélt helyet mutatott a magyar és azt mondá: la, la, in questo luco trovarete. Ez ellen a demonstráció ellen nem volt mit tenni, hanem a kerítésnek rendeletet adni, hogy adjon nekik.

A pater guardiánnaponta az ő cabin-jában boroztunk. Igen derék ember volt. Sokat tapasztalt és nem volt 19. századi pap, hanem azokból a régi jó időkübl.

Persze, mire mi ide értünk, addig már Turinban megkapták az osztrák kormánytól a feleletet, hogy... azon magyarak a légióban nem szolgálták, hanem mind honvédek és mostanában szöktek el. De akkor már mi nyugodtan a pater guardián kolostorában vártuk, hogy mikor mehetünk előre.

Végére egy hónap múlva megjött Bernből a rendelet, hogy Neuchâtelbe mehetek a csapattal és ott várjuk be a francia kormány határozatát azonnal nyílt rendelettel, melyben minden catoncnak meg volt rendelve hátrállítás nélkül keresztülhozsátani. Másnap elindultunk. A bellinzoni polgárok, kik annyit jól tettek velünk, elkísértek bennünket. – Minden stációban elszállásoltak, és sehol sem fogadtak pénzt el. Amint a Szent Gothard-hegy tetejére értünk, ott jó hídeg volt, ámbár március végé felé volt az idő. – A remete már várt bennünket és minden embernek egy nagy darab kenyert, sýjtót és egy meszlyt bort osztott ki, aztán ezen kiadásokról tölem

egy nyugtát kért. Az áldást reánk adva, lefelé indultunk. Szerecsesen Andermatta értünk. Ott hallottuk, hogy utának egy perccel egy nagy lavina lezabhat és egynehány utast eltemetett. – Luzern város a legkegyesebben fogadott bennünket. Egy nyugtát napot is kellett ott tartanunk. Végre Bernbe érünk. Már elejünk ott a polgárság és az én ismerőseim. Ott a résidéshez mentem megőrizni a szíves tetteit. Ott is nyugtát kellett tartani. A polgárok egynehány kosár ruhát, mindennemű ruhát, még magas tetejű kalapot is adtak, melyeket az emberek szükségéhez képest fosztottam ki. Két cigány is volt a csapatban, mindkettő hegedős. Még Genébán vettem nekik a hegedűt és így mulattatták az embereket. Még a Szent Gothárd-hegy tetején is járták a csárdást. De ott csak a hidegség miatt. Merre nem járt a magyar? – A cigányoknak adták a fekete frakkot és a fehér nadrágot, magas tetejű kalapot és olyan nagy Vatermorder-üngöket. Jól néztek ki, csak hogy egy kis-sé klényvt volt a saisonhoz. De annál jobban hegedűltek, ha fiztak.

Berri is el kellett hagyni és innen egy stációba csináltak meg a utat Neuchâtelig. Hosszú stáció. Este felé értünk oda és nem a városba, hanem a mellette levő Colombiába (falu), valami régi porosz feudál kastélyba szállástunk. A városba is bejöttünk, de annál több csinos francia asszonyosság jötték ki férjükkel. A tisztet, valamint engem is, minduntalan meghívások értek, melyek sokszor kalandosan végződtek. Egy ottani órnagy ki volt rendelve a kormánytól, hogy legyen Colombiában, ha valamire szükségünk lenne. A neje csinos francia volt. A hadnagy B.-be szerelmes lett, de én azt hittem, hogy csak olyan durchmarsch kaland, mint valamennyireknek volt.

Eljött az idő, hogy a francia kormány az engedelmet kiadta a Havre-ig való menekülésre, de csak kis osztályokban. Magam maradtam az utolsó osztályig. Bezzeg meg is sirattak a francia asszonyosságok, kikkel megismerkedtünk. Minden schweizit faluban, még csak a francia határu nem értünk, vártak bennünket a fahu eljárási. Megvendégelték a csapatokat. Végre a francia határ elére ismét láttuk a gens d'armeokat. Egy más valami hivatalnok egész az első városig vezetett, ott aztán a diligencere felrakták az embereket, mint valami poggyászt. A tiszték belül foglaltak helyet és így vittek, még csak a vasúthoz nem ért a kocsi. Djonoba. Ott aztán vasúton Párisig. Párisban egy napi mulatás – de úgy, hogy a leveleket, melyeket adtam

minden osztályvezetőnek, az illetőknek által sem adhatták. Amint Párisba jöttem az utolsó osztállyal, két napi engedelmet adtak maradni. Többeket a honfitársainkbul meglátogattam és mikor 2 nap lefolyta után Havrebe indultunk vasúton, miután Montevideoba nem mehetünk Éjszaki Amerikába nem volt szándékom semmi, csupán honfitársaimat akartam Havreig vezetni. Miután Havreben mindent elvégeztem, el akartam menni Angliába, hogy ott az ősmereőim által New-Yorkba irbassak, hogy legalább mikor szegény honfitársaink oda ének, valaki legyen aki elfogadja és valahogyan elhelyezze. De a havrei poliziánál, mikor passzusomat visaltnál akartam, azt felelték, hogy nem visaltnálják, mert én a lajstromon vagyok és így Amerikába kell mennem. Azt feleltem, hogy nem vagyok francia citoyen, hogy a kitörtsaság engem oda killehessen, ahova nekje tetszik. Ép amint így cizvakodok, lép be a schweizit consul és azt kérdi – T. ezredeshez van szerencsém? – Felelték: – Igen. – Kérem hozzám jönni egy percre. – A háziához megyek – Mr. Druzy, a presidensünk nekem azt írta, hogy bármit is kíván az ezredes úr, azt teljesítem – így igen kérek egy útlevelet Londonba.

A legnagyobb készséggel adott egy útlevelet Mr Schwartz név alatt, de az tanácsolá, hogy itt a polizia felügyel majd arra, hogy Angliába ne mehessek, azért legjobb még ma Párisba menni, ott a schweizit követ majd visálja ezt az útlevelet Londonba, és így via Calais Angliába mehet – ami a honfitársait illeti, legyen nyugodt, én minden megteszem, amire szükség lesz. Míg a hajóra szálltak a legőregbők tisztnek áradtam minden pénzt, aki még megmaradt, hogy abbul vegyes, ami szükségés az útra és azt a szegény honfitársaink közt ossza fel. Így elbocsátzattam azokat, kikkel 5 hónap óta minden nyomort osztottam. Miután katonák nem lehetünk, a civil pályán nem lehet őket egybetartani, sok szerencsét kívántam nekik. Ők könyves szemmel közbönték fáradságomat, melyet érezték tettem.

Még az éjjel vaspályával Havrebul reggelre Párisban voltam. A schweizit követhet mentem, ki azonnal visalta az útlevelet. És orman a párisi policiához, kinél egy pár nap előtt a magyarokkal voltam. Ott szerencsésen passiroztam a sort, az útlevelem mint Mr Schwartz visalhat.

Itt megszabadulva, a Boulevardokon bámulgatva járkáltam, még csak egyszerre valaki: Eh bien, colonel, vous ici? – Amint reá néztem, megismertem benne azt a poli-

ciai tisztviselőt, kinek arra kellett ügyelni, hogy elmentem-e Havrebe az osztállyal? De nem confundáltam meg; azt válaszoltam: Igen, itt vagyok, mert kegyedék departemntje azt akarta, hogy Amerikába menjek, de elfelejtették, hogy én piemonti polgár vagyok. – Van az úrnak útlevele? Az válaszoltam: Tessék, menjen a piemonti követhet, Villamars tábornokhoz, majd meg fogja mutatni. Ez a válasz impodnált a policiái úrnak és arra kért, hogy jönnék holnap a kancelláriájukba, ő kész mindenben segíteni. De azért el nem felejtette kérdezeni tőlem, hogy hol lakom. – Persze én is tudom, hogy a policiának ha meg nem mondja az ember az igazat, az nem fog a hét főbbőlök közé számíttalni, e szerent egész más hotelé és utcát mondottam nekje.

Miután útlevelem rendben volt, úgy még az nap este el volt határozva Angliába való útra. – Akkor még sem tudván francziát, egyik barátom nejt kértem meg, hogy írjon egy pár sort annak a policiái úrnak: „Miután az útlevelem elrendeződött még ma, a szerent tehát azonnal elutaztam és így igen köszönöm a szíves ajánlatát – ha máskor szükségem lesz, minden esetre fogok bátor leani szíves ajánlatát elfogadni.” Ia berek, ná a kurt, vasútra fel és másnap reggel mikor ő levelem olvasta, én minden esetre egy angol beafestek vagdaltam.

Londonban azonnal felkerestem barátainkat, kik minden elkövettek, hogy New-Yorkban a hajó odaértekor a honfitársaink azonnal ellátassanak az első szükséggel és hogy mindenkinek a képességéhez képest helyet keressenek. Ami meg is történt. – Londonban a nagy múkállitias volt. Itt találtam Bardyt és akkor tudtam meg tőle minden casusait – de a szép Torneri kocsmárosné már nem volt. Ő akkor Amerikába készült menni. – Egy párban kellett történni Mr Pulszky és Mahaloczy közt. Utolsó secundása voltam; az első Szabó Imre. A dolog igen komoly volt. Pisztylo volt kitűzve. A helyet is kikeresték. De Andrásy Gyula még jókor értesített bennünket, hogy azért Ausztráliába deportáltak itt. Tehát módosítottat a dolog és in camera caritatis a párba járddal történt.

Mind a kettő kisé megbeszélés: és vége lett a dolognak, én pedig iparkodtam ismét Schweitza vissza és így Párisba utaztam... mint Schwartz. Ott mulattam vagy egy hónapot. Amint Genbe értem és onnan Neuchâtelbe, a többi tjságok közt halottam, hogy a schweizit órnagy neje, ki velünk volt Colombiában, ott hagyta az órnagyot és Amerikába ment B. hadnagy

után. Sajnáltam az örnagyot, de ilyes-olyan ellen mit lehet tenni?

Amíg – két nap – Neuchâtenben, kaptam a schweizeri kormánytól egy igen szíves írást, melyben kijelentik irántami sympathiájukat, de miután az osztrák kormány protestált ellenem, kérték, hogy hagyjam el Schweitzot. Tehát ahelyett hogy Luganonak vegyem utam, visszamentem Genfba. Hisz ott sem lett volna szabad maradnom, de összejöttem Bayer festővel, régi berni ösmerősömmel. Őneki is, miut francia menekültek, tilos volt a Genfben tartózkodás, épp azért kiment lakni fél óra járásnyira egy kis faluba. Egy régi kastélyt bérelt ki még más két barátjával. En is oda húzódtam. Sokat járunk be a városba, daczán, hogy a genfi kormány kapott rendeletet arra, hogy ne tűrjön bennünket. A derek emberszerető presidens James Fary (?) behunyta szemét. Almásy Pali is Genfben volt akkor, szinte Péchy – és így csak elfolyt az idő. Legtöbbit a festővel jártam ki. Az a regényes vidéket, melyet ő lemasolt, én meg befutottam. Csak Mr Pista név alatt voltam ismert. Egy házba, ahova esteleire jártunk, a genfi policia-directeur is járt és igen barátságos ember volt. Sokat mulattam vele. Végre már harmadszor írt a

schweizeri kormány miattam a genfi kormánynak, azért a presidens a maga nyári lakásába meghívott és kért, hogy hagyjam el a caantot egy kis időre. Útlevelet kértem tőle, pro forma, mert a zsebemben volt a Mr Schwartz-útlevél. Másnap adott is a tó szélén. Délután összejövék a policia-directorral és azt kérdi, hogy ösmerem-e colonel Türrt? Elnevettem magam és mondtam: Hisz az úr ösmerőse! Ő szabadkozott, hogy nem és hogy több egy hónapjánál keresik mindenütt. – Tehát nézzem rá az úr. – Ekkor vette magát észre és azt mondta: Ah, sacri Pista!

Elbúcsúztam a barátaimtól és a helyett hogy Turinba, amint az útlevelem szöve, Londonba mentem Mr Schwartz név alatt. Párisban csak egy pár napot üdöztem. Mindenki sietett Londonba, miután bajtársink Tűrkországból azaz Kutahjábul Londonba vártak. Egy jegyet vettem egész Londonig és ezzel jóformán a cassám is elfogyott. No de sebuaj, oda érek. De másképp volt a sors játéka, mert ahelyett, hogy Dieppeben azonnal a gőzzel által mehetülnek volna, egy napot kellett várni és így csak az itteni költségek után két frankom maradt. Végre általértünk, de éjféli után 2 óra volt, tehát reggelig kellett Newcastle-

ben várni. A 2 frankkal lehetetlen vendégfogaóba menni Angliában, ezért valami kis hideg húst vettem, darab kenyeret és pohár brandyt. Azzal a tengerparton sétálgattam. Az egész bagázsom egy sac de nuit-bul állott. A tengerparton láttam egy kis bárkát, abba belefélkedtem, hisz mint katonának tudtam bivagurozni. El is szunyadtam mélyen. És egyszerre csak felébrezt a bárkának a nagy mozgása (...) amint felálllok, a tengeren találok magam. Megvaltam, egy kissé megijedtem, mert úgy álltam fel, hogy az arczom a végtelen tenger felé volt és így semmit sem fedeztettem fel, hogy mennyire vagyok a parttal. De amint orientozni kezdtem magam, végre a part felé jött fordulatom és láttam, hogy csak 50-60 ölnyre vagyok a parthoz. Így deszka darabbal valahogy nagy fáradság után a parthoz vergődtem. De ki is jöttem a bárkából és azonnal elmentem a vaspályára udvarára. Ott sétáltam, még csak a csengő nem jelenté, hogy a tizes kocsi indulni fog.

Londonba értünk; a cap-mánnek megmondtam a régi szállásom adresztét. Őda is meutem. A missis French a capmánt ki is fizette.

Folytatjuk

Százéves a Berezki Máté Szakképző Iskola

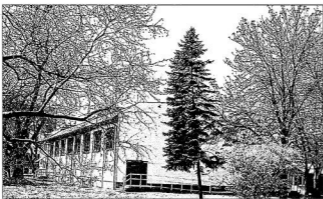
A jubiláló iskola háromnapos, tartalmas rendezvénysorozattal ünnepelte alapításának centenáriumát. A megnyitó ünnepségen felavatták az évforduló és a névadó tiszteletére készült emléktáblát. Alkotója, Bartos Eadre, a kiváló bajai művész egykor a kertészképző tanulója volt. A résztvevők ezután a Háborús Emlékműnél tartott koszorúzással emlékeztek meg a két világháború hősi halottairól és az iskola elhunyt tanáiról, diákjairól. Az osztálytermekben és a parkban szemet gyönyörködtető kiállítások sora mutatta be az intézet múltját és jelenlegi tevékenységét. Másnap országos virágkötézési verseny zajlott az iskolában. Az elkészült pompás versenymunkákba késő délutánig gyönyörködhetek a nagy számban megjelent érdeklődők. A záróünnepség április 17-én volt. Horváth László igazgató ünnepi beszéde után öregdiákok emlékeztek az alma materben töltött évekre, majd Bernschütz Sándor, az iskola volt tanára idézte fel emlékeit. Sipos János közoktatási helyettes államtitkár köszöntő szavai után Széll Péter polgármester és Hegedűs Gyu-

Az iskola 1902-ben emelt főépülete

la nyugalmazott testnevelőtanár adta át az ifjúságnak az új, az ünnepségek idejére elkészült tornacsarnokot. Az ünnepség műsoraiban az iskola tanulóin kívül közre-

működött a Liszt Ferenc Zeneiskola növendékeinek fúvós és vonós zenekara, a III. Béla Gimnázium népdalköre és az Ad Libitum Kamarakórus.

Az új tornacsarnok (Fotók: A. Rossé)

A centenárium alkalmából az iskola igazgatósága rendkívül igényesen összehallgatót, kiállításban is reprezentatív Emlékkönyvet adott ki. A kerek évforduló mindig számvetésre is készlet. A több mint háromszáz oldalas kötet, amelyet Bernschütz Sándor és Horváthné Hargitai Katalin szerkesztett, ennek az egész nevelőtestület mozgósító készítésének eredménye.

A száz év történetét Bernschütz Sándor adatgazdag, mindvégig élvezetes tanulmányból ismerhetjük meg. Név- és programváltozások sora jelzi a változatos, olykor visszacsúszással is fenyegető utat, amelyet az iskola végigjárt.

Az 1904-ben megnyitott állami kertmunkás iskola egy, majd két éves tanulmányi idő alatt elsősorban gyakorlati ismereteket nyújtott, de 1908-tól, ekkor lett *kertészségi iskola*, már az elméleti képzésre is gondot fordított. Az első világháború éveiben fokozatosan elnéptelenedett, mert a többnyire felnőtt korú tanulókat behívték katonának. A szerb megszállás idején (1918-1921) minden ingóság elpusztult, a bér a gyakorló terület művelése a következő években megindult, a tanítás csak 1926-ben kezdődött újra. Az új, most már négyéves képzést folytató *kertészségi iskola* igen alapos elmélet és gyakorlati ismeretekkel bocsátotta ki végzőseit, de felsőfokú tanulmányok folytatására csak 1942-től adott lehetőséget a sikerrel letett képesítő vizsga, amikor egy újabb változtatással *kertészi tantintézet* lett a neve.

Nem sok idő múltán a háború újra elérte az iskolát. Az 1944-45-ös tanévben hónapokig szünetelt az oktatás, és tavaszról is csak magánházakban volt lehetőség folytatásra, mert a szovjet hadsereg autójárvó

műhelyként használta épületeit és területét. A berendezések ismét elpusztultak, az üvegházak tönkrementek, a földterület szántatlanul maradt. 1946-ra valamelyest konszolidálódtak a helyi viszonyok, de a szakigazgatás sorozatos irányváltása a következő évtizedekben igencsak megnehezítette az iskola életét. A hektikus névváltoztatás is ennek a jele. Az iskola neve 1946-47-ben *kertészeti középiskola*, 1947-től két évig *kertészeti és szőlészeti középiskola*, 1949-50-ben *mezőgazdasági gimnázium*, 1950-től *kertészeti mezőgazdasági technikum* (néhány évig három, 1954-től négyéves képzésű iskola). 1955-től *kertészeti szakiskola* az új név, és a kimenő technikum osztályok mellett egy gyümölcssterilizációs és egy zöldségtermesztő osztály indult csak évfolyamonként, két éves képzésű iskolával, szakmunkásképzés céljával. Mindeme változások hátterében ott sötétlik a Rákosi-korszak, és komor színe az iskola mindennapjaira is rávetülne.

1959-ben az iskola újra indítható technikum osztályt, ennek megfelelően neve *kertészeti technikum* lett. A magasabb óraszámú oktatott szakmai tárgyak és a bővülő gyakorlati képzés a kertészet minden ágában használható ismeretekhez juttatta a tanulókat, akik ezáltal jó alapokat kaptak mind a mezőgazdasági nagyüzemekben történő elhelyezkedéshez, mind a szaki irányú továbbtanuláshoz. Bizonyára a szakmai elhivatottságot is jelzi, hogy az intézet 1961-ben a 19. század híres pomológusát, Bereczki Mátét választotta névadójának.

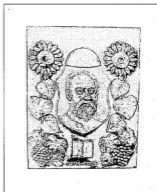
Az 1968-ban induló szakközépiskolai forma (az új név: *kertészeti szakközépiskola*) bizonyos visszalépést jelentett. Mivel elvégzése kevésbé kvalifikált álláshe-

lyek betöltésére kínált esélyt, a következő években megcappant a jelentkezők száma. Az iskolavezetés úgy igyekezett javítani a helyzetet, hogy figyelemmel kísérte a mezőgazdaság munkaerő-szükségletét, és 1978-tól kertész gépész osztályt, 1989-ben általános kertészképző osztályt indított. A kilencvenes években ugyanez a megfontolás munkált az előbbieket helyébe lépő növénytermesztő gépész és a kertész-technikus-oktatás bevezetésének hátterében. A felismert társadalmi igény kielégítésének szándéka hívta életre 1998-ban a rendőri pályára előkészítő rendvédelmi szakmai képzést is. Ma a szakközépiskolai osztályok tanulói az érettségi utáni két évben kertész és növényvédelmi technikus, illetve mezőgazdasági gépészműszaki szakképesítést szerezhetnek az iskolában, a rendvédelmiek pedig rendezéstei középiskolákban vagy a rendőrtiszti főtiskolán juthatnak magasabb szakképesítéshez.

1997-től kiterjedt szakmunkásképzés is folyik az iskolában. Virágkötés-berendező, dísznövény- és zöldségtermesztő csoportok mellett leendő növénytermesztő gépész és bűsipari szakmunkások kapnak felkészítést. (1998-tól a szakmunkásképzés négyéves: két éves alapképzés után a szakismereteket a 11-12. évfolyamon sajátítják el a tanulók.)

Az új képzési formák bevezetése és a tanulmányi idő meghosszabbodása teret követelt: 1997-ben ezért kerülhetett sor az iskola felújítására és egy új épületszám megépítésére. A jubileum évében teljesült a régi álmom: mostantól tágas, modern tornacsarnokban folyhat a tanulókifűzés testnevelése.

A történeti áttekintésen kívül az Emlékkönyvbe – helyesen – sok más is beleke-

Emléktábla Bereczki Máté arcképevel, Bartos Endre alkotása

rült. A reszortok tanár felelőseinek tollából részletes beszámolókat olvashatunk a különböző képzési területekről, az iskola hagyományairól, valamint a sport és tanulmányi versenyeredményekről. Kellemes olvasnivalót kínál az a mintegy ötven oldal, amelyben egykor diákok és tanárok szívet melegítő kedvességgel idézik fel emlékeiket és fejezik ki az alma mater iránti ragaszkodásukat. Színes csoportképek és névsorok rögzítik a jelenlegi ötszáz

tanulót, tanáraikat és az iskola technikai dolgozóit, és különösen értékes az az összegzés, amely az alapítástól kezdve císzá-mol az iskola tanulólival, 1928-tól pedig név szerint is felsorolja a végzettakat.

A bajai kertészékező (a sok névváltozást figyelmen kívül hagyva a város közönsége máig így emlegeti) első száz évében sok olyan növendékét nevelt, akikre büszke lehet. A két akadémikuson, Siksire Gyulán és Kozma Pálon kívül több egyetemi tanár

és számos tudományos kutató pályája innen indult, és nagyon sok volt tanítvány vút megbecsült vezetővé a mezőgazdaság legkülönbözőbb területein. A jelenlegi képzési struktúra jó lehetőséget ad a szakmai tudás megalapozására, ezért joggal remélhető, hogy az ezután végző diákok között is szép számban lesznek, akik tovább üregbíthik iskolájuk hírnevét.

Bálint László

A dalokba visszazökni készül a lélek

(már hangol a FONOGRAF zenekar...) III. rész

ILLÉS, FONOGRAF, István, a király, azaz nemzeti rockoperák.

Ha Szőrényi Levente pályafutását címszavakban kívánna az ember jellemezni, akkor egészen biztosan ezek jutnának eszébe. De ha jobban belegondolnánk, akkor azt is észre kellene venni, hogy ez az imént felvázolt pályát az egyik legnagyobb, legerőteljesebb a XX. század második felének itthoni zenei életében. Tömegesiker és maradó zenei újítások kisérik.

Az ILLÉS a dacos – nézz vissza haraggal – ifjúságot jellemezte és egyben az angol nyelvű beatzene magyarosítását, zeneileg és szövegeileg egyaránt. Hány korabeli Bródy-verssor kezdődik a ne vagy nem szócskával (*Ne gondold... Nem érdekel... Nem akarok...* stb.).

A FONOGRAF további zenei elmélyülést és egy csilingelően tiszta hangszereket és vokális kitélyülést hozott.

Még megvolt a FONOGRAF zenekar, amikor új minőséggel, addig Magyarországon sohasem látott-hallott produkcióval állt elő a Szőrényi-Bródy szerzőpáros: megszületett a nemzeti rockopera. Az *István, a király* – bár azóta is születtek magyar nyelvű rockoperák – mindmáig a legsikeresebb közülük. Alapmű. „En sem tudom elvenni a közönségtől, mert hiába írok újabb darabokat, ők váltig az Istvánhoz ragaszkodnak, de hát nincs ezzel semmi baj...” nyilatkozta Levente egy korábbi interjúban.

Szőrényi Levente mindkét zenekar meghatározó egyénisége volt, bár a FONOGRAF-ban már nem egyedül, hanem ketten Tolcsvay Lászlóval szerették a dalok túlynyomó többségének zenéjét. Érdekes, hogy a zenekar működésének megszűnté után mindkettőjük alkotói fantáziája színpadi művek komponálásában teljesedett ki.

Szőrényi Levente az ILLÉS-sel többször, de a FONOGRAF zenekarral csak

Szőrényi Levente

egyszer járt városunkban. Az alábbi beszélgetésre most mégis Baján került sor Felsőszentivánon megtartott előadását követően. Így fordulhatott elő, hogy éppen a Szőrényi-testvéreknél maradt el a sorozatra jellemző páros interjú, de természetesen Szőrényi Szabolccsal is összeülünk egy emlékdéző beszélgetésre.

Az idő kerékét jó húsz évvel visszaforgatva először azt kérdeztem Leventétől, hogy miért döntött akkor úgy, hogy visszavonul a rendszeres színpadi fellépésektől.

Szőrényi Levente: Tulajdonképpen én most a készülő FONOGRAF koncert előtt lehetnék éppen diplomátus, hiszen az egész ország amúgy is tele van keresztes hazudozással, mellébeszéléssel, rosszul emlékezésével és minden egyébbel. Ám, ha már ez a kérdés így felmerült, a FONOGRAF kapcsán sem mondhatok mást, mint az igazságot, ami persze többrétű. Azt is előre kell bocsátanom, hogy olyan vérmé-

sékletli vagyok, aki nem egyik pillanatról a másikra hozza meg döntéseit.

Schmidt Antal: Tehát?

Sz.L.: Tolcsvay Laci egy évekel ezelőtti ügyetlen provokációjára kénytelen voltam sajtotban röviden összefoglalni a lényegét. A kérdés valahogy úgy hangzott, hogy mi volt a különbség az ILLÉS és a FONOGRAF szétválás között. Én annyit találtam mondani, hogy az ILLÉS-t lényegében az akkori politika zülta szét, a FONOGRAF-ot pedig a belső kohézió megszűnése, illetve a beletökögys a zenekar belső életében. E tekintetben egyébként kénytelen vagyok Koncz Szuzsa nevét is kimondani, aki gyakorlatilag kezdetől fogva rossz szemmel nézte, hogy egy ilyen jó együttes miért nem az ő karrierjét szolgálja. Kemény szavak, de ez a lényeg. Én mindent pontosan tudtam, ennek ellenére véglegesítáim a nem is olyan rövid FONOGRAF korszakot (10 évt – a szerk.). Megpróbáltam elfelejteni ezeket a dolgokat és félretenni, mert fontosabb

szerpont volt számomra, hogy a zenekar jó legyen, és jó is volt. Tánadmátszatlanul, hibátlannal. A végére azonban méltatlanná vált a helyzet, és nehéz volt már minderre legyinteni, aminek persze sokféle összetevője volt. Én az 1984-es koncert előtt, amikor azt éreztem, hogy túlszordult a pohár, döntöttem úgy, hogy ez lesz a búcsú. Persze nem csak a FONOGRÁF-tól való elbúcsúizást jelentette – nota bene a FONOGRÁF koncertjén valójában a színpadtól, a koncertezéstől, a tuncéktól köszöntem el. Úgy gondoltam, hogy már másra kell koncentrálnom, nem pedig úgy zenekar ügyes-bajos dolgaival foglalkozni, mert én voltam a zenekar vezetője, szóval belefértam ebbe. És valóban, mint ahogy az azóta eltelt időszakból ki is derült, nem azért hagytam abba, hogy egy harmadik zenekart csináljak. Az én „harmadik zenekarom” a színházi működés, illetve azazt párhuzamosan egy, már nem a zenéhez tartozó kutatási terület, a magyarság őstörténete iránt felerősödött érdeklődésem lett.

S.A.: Vagyis a színház és a tudomány felé fordultál.

Sz.L.: Gyakorlatilag a búcsúkoncert előtt egy évvel illetve irányú „figyelmeztetést” kaptam a sorostól, ugyanis akkor nyugtatták be az *István, a király*-t és annak még így tartó eurófonis sikere megszabta, hogy mivel kell majd nekem behatárolni foglalkoznom. Nem sokkal utána (1986) készültünk el Bródyval egy azóta kissé elfeledett színpadi művel, a *Fehér Anna balladájával*. Stílusát tekintve a Kőmfűves Kelemen folytatása, tehát egy balladásziokus prózai darab, igazlmas helyzetekkel. A szövegkönyvet is Bródy írta, nemcsak a verseket. Sikerral ment a szegedi Dóm téren és a Nemzeti Színházban is, de hát még túl közeli volt az István sikere, másrészt hogy „korin” váltották le Kádár Jánost. A darab szempontjából még fél évet várhattak volna, hiszen tízvoázon egybeesett a színházi bemutatással. A közönség megszokta már, hogy olvasson a sorok között, de itt nem kellett, mert minden egyértelművé vált, és ezáltal gyengült a darab aktualitása.

1989-ben olyan új darabbal jelentkeztem, ami már meglehetősen kortárs zenei világot képviselt, és ez volt más, mint a sumér ékíratos szövegre írt *Inn és Dumuzi (Fénylő ádalmak és örömlétek)* című oratórium Hamari Júliával, Kincses Veronikával, Gáti Istvánnal, Begyinyi Ferencel és a fiatal Csengery Attilával. A Margit-szigeten mutatták be, csodálatos – általában megálmódott – díszlet előtt. Sikere volt, de valójában nem vártam átúti sikert. Vannak bizonyos dolgok, amiket az ember nem azért

ír meg, hogy – mondjuk – a szék tetején ugrijának. A következő évben a Tavaszí Fesztiválón is végsőre került az Erkel Színházban. A zárt tér miatt megváltozott hangzás miatt, vagy talán mert a közönség is jobban ráérezte a mű szándékára, de tény, hogy tízperces vastaps volt a végén, amín magam is elcsodálkoztam. Azóta nem jót-zották, de tervezük a felújítását a jövő évi Tavaszí Fesztiválra, az új kultúrpalota felavatása alkalmából.

1990-ben láttam elérkezettnek az időt arra, hogy a régóta tervezett *Atilla* témát megvalósítsuk, csak hogy abból addig Bródy politikai okokból már kihárít, és nem láta be, hogy nekünk nem az a feladatunk, hogy elősorban a politikára koncentráljunk, de ezek szerint ő már nagyon markotansan ráépett arra az útra, hogy mi jó a pártunk. Egyfolytában arra akart engem rávenni, hogy ne dolgozzunk az *Atilla*-t, és így ne szerezünk az MDF-nek kölcsönül sikert. Ez egy ostobaság volt, mert én a mai napig azt vallom, hogy ha valakinek a művészi vénája csak arra elég, hogy egy párt életét megröbölje alkotásával befolyásolni, akkor az kevés. De lát ott a példa: megírtuk Leszák Sándornal az *Atilla*-t, be is mutatták, aztán bukott egy nagyot az MDF 1994-ben. Ha Bródy írta volna a szöveget, akkor annyival jobb helyzetben van a darab, hogy senki nem mondja ránk azt, hogy ez egy kampánydarab, mert mindenki tudja, hogy én MDF körüli vagyok, ő meg SZDSZ-es.

A Millenniumra készülvél először megírtuk Bródyval *A hiákosozott*-at, ami Szentmihályi-Szabó Péter *Édua és Kun László* című regényéből születtek, majd a *Veled, Urani* című rockoperát, amelyet 2000-ben bemutatunk.

S.A.: Tehát nagy lélegzetű színpadi művek kerültek ki kezéd alól az elmúlt két évtizedben, de azért még egy utolsó szüloés-t is kiadál, az előző kettő (*Utalás 1974, Hazatérés 1980*) mellé.

Sz.L.: Igen, 1986-ban a *Végtelel úton* című nagyfuzemat, de ma már nem látom éreztelmét, hogy rövid dalokat írjak.

Térjünk vissza a Búcsúkoncerthez. Az azért látható, hogy nem jó kedvemben döntöttem úgy, hogy abbahagyom a rendszeres koncertezést (Levente a búcsúkoncert után már csak három ILLÉS koncertet adott színpadra – a szerk.). Még egyszer mondom, az csak egy adalék, hogy a FONOGRÁF-ban emberileg nem úgy mentek már a dolgok, ahogy nekem jól esett, de hozzátesszem, szuverén emberek lévén, bárci mondhatta volna, hogy nem csinálom tovább. Csak mégis az a furcsa, hogy én kaptam a szemrehányást, mert

nem vittem tovább a zenekart. Iszonyú nehéz helyzetben voltam, és csak a Szabolcs állt ki mellettem.

S.A.: A színházi művek komponálása mellett egy egészen más területen is elkezdte alkotni, hiszen megjelent egy tudományos publikációd is.

Sz.L.: Miközben az Atilla készültem, vártamul beleeszeladom egy kutatási témába, ami még a komponálástól is elvonta a figyelmemet. Ennek eredményeként jelent meg 1996-ban *Az előtűnő Óbudai nyomában* című tanulmányom, amelyben Makky János őstörténevez professzor írt előszót. Miatán elolvasta, nem azt javasolta nekem, hogy mégis inkább gitározzak, és ez talán jelent valamit. Azóta létrehozom egy alapítványt, ami plüss kutatókat, ásatásokat finanszírozza háttérrel szolgálja. Magam is részt veszek ebben a munkában, ami teljesen hivatalos kutatási program szerint folyik. Tulajdonképpen a háború előtti, Sashegyi Sándor pomzai régész által kezdeményezett érkeles összejövetelek és ellentmondások vannak itt, amiket jó lenne kibozosni.

S.A.: Milyen új mű megírásán készülöl?

Sz.L.: Ami a jövőt illeti, először is szeretném az olvasók figyelmét felhívni arra, hogy 2007-ben lesz kerekén 1100 éves évfordulója annak, hogy Árpád fejedelem – és most Anonymus idézem – „907-ben eltemetett egy kis patak forrása felett, amely kömederben folyik alá Atilla király városába...” Úgy gondolom, hogy a magam részéről megpróbálok emléket állítani a mártatlannal elfelejtett honfoglaló fejedelmünknek. Mindenki, (jobból-balról) megszállottan „szentistvánozik” és „ezeréves-magyarországozik”, és könnyedén eldobja azt a 100 évet, ami előtte volt. Pedig Árpád nélkül nem lett volna Szent István sem. Tehát készülvél egy új darabról, aminek jövőre lenne a bemutatója. A címe: *Árpád népe*, de csak áttételezen szól Árpád vezérrel. Tulajdonképpen én a magyarság vele kapcsolatos lelkiismeretét vizsgálom. Igyekezem tükürt tartani, de hiszen ezt tettük eddigi darabjainkkal is. Hogy aztán mennyire néznek ebbe a tükörbe a magyar emberek, vagy mennyire nem...? Én mindenesetre tartom a tükürt!

S.A.: Köszönöm a beszélgetést.

(A sorozat negyedik – egyben befejező – részét következő lapszámunkban közöljük. Ekkor Szűrényi Szabolccsal, az ILLÉS, majd azt követően a FONOGRÁF együttes basszusgitárosával beszélgetünk.)

Az asszimilációról

A közelmúltban a Bajai Tükör jó szándékú kezdeményezése az itt élő bunyevácok megismerését szolgáló cikksorozat ígért, de az első, „asszimilált bunyevác” alírással megjelent, józan hangvételű írása csak egy mellődöntő „túlélő” válasszolt, s ezzel az ígért sorozat meg is szakadt. A hallgatás részben érthető, hiszen az asszimiláció kényes téma: különböző mértékben ugyan, de évszázadokon át érzékenyen érintette a nemzetiségekkel benépesült Észak-Bácska lakosságát. Úgy érzem azonban, nem szabad agyonhallgatni a kérdést. Ezért is írok róla.

A történelmi folyamatot a bunyevácok asszimilálódását előidéző hatások számbavételével tekintem át.

Őseink a XVII. század végén a dalmát határvidékről jöttek a szimén határőrvidék Bácskába, s katonai feladatokat is elláttak. A város földterületének mérete, gyenge talaja nem lehetett vezető számunkra. Letelepedésük alapvető oka a város stratégiai jelentősége volt: a tükör még a unitárius jelölést a városalapítókra a szerbekkel együtt a lakosság zömét képezte. (Mérvado írók szerint akkor talán harminc német és annál is kevesebb magyar család élt a városban.) A következő században gyorsan szaporodtak. Ekkor épült be tanyai (szállási) területük: a mai Szállásváros. Emellett a Monostori út és a Sugovica közötti részt lekták. Az 1803-as térkép a mai Szállásváros teljes beépítettségét mutatja, a Homokváros Monostori úttól délre fekvő részén csak beépítésre váró telkeket jelez.

Zárt közösségük tanításával a ferences barátok törődtek. 1764-ig a városvezetés bunyevác tagokból álló csoportját Dalmatiner néven jelölték, a következő évtől azonban ez Ungarn névre változott. Talán ez az első jele a magyarosítási törekvésnek. A ferences barátok által kezdtet alapfokú, anyanyelven folyó oktatás 1840-től az akkor épült Szent Antal utcai iskolában is fennmaradt, de csak 1881-ig. Az 1868. évi nemzetiségi törvény ugyan jó keretet adott a nemzetiségi gyogy gyakorlására, de a végrehajtást a törvényhatóságokra bízta, és ezennél a nacionalizmus jobban érvényesült. Előbb elrendelték a nemzetiségi iskolákban a magyar nyelv oktatását, majd célként jelölték meg annak a használhatóságát elérő elsajátítást. Végül pedig az iskola helyhatóság intézkedésére megszűnt.

Ettől kezdve az asszimiláció felgyorsult. Az első világháború előtt születettek a szülői házban még elsajátították a nyelvet, de

irodalmuk, újságjuk nem volt, egy-egy kalendáriumon kívül legfeljebb az fizes anyanyelven írt Bibliát olvashatták.

Az asszimiláció természetesen és mesterséges hatások eredményeként alakult és folyt le. A természetes hatások között a következők említhetők:

- az anyországtól való földrajzi távolság, a szellemi forrástól való elszigeteltség,
- az új társadalmi környezet,
- a földtől mint megélhetési forrástól való eltávolodás,
- vegyes házasságok.

Ezek mindegyike önmagában is külön tanulmányt érdemelne. Jellemzőikre itt elegendő annyit, hogy mindeken és minden nemzetiségre érvényesek. Hatásukat a mesterséges módok: a kulturális elszegényítés és a névmagyarosítás növelte. Az előbbinek módszerét az iskolai tanítás alakulásának nyomán követés megmutatta.

A névmagyarosítás a XX. század elején vált gyakorlattá, majd Trianon után felerősödött, és a két világháború között elterjedést nem tűrően tombolt. Alkalmazási feltétele volt a városi alkalmazottaknak, pedagógusoknak, tisztviselőknek, rendőröknek, katonáknak, összességében minden állami alkalmazottnak. A város cím ényerésével együtt magyarosítani is kellett. Hasonló volt az öbölös iparüzőkre tett nyomás az iparigazolványok kiadásánál, a munkók odaítélésénél. A jó eredményt elért sportolókéül is megkövetelték a névmagyarosítást.

A hatást foltozta az iskolákban folyó irredenta nevelés. Ez a nacionalista nyomás a csúcson lévőket is elérte. A mostari származású, a hazánk számos kiváló katonái adó Vujnich család Baján polgármesterre választott fia is feladta ősi nevét. Működése alatt erősödött a szláv földrajzi nevek magyarosítása. Így lett a Sugovicából Kamaris-Duna, Vodicából Mirakcsénye, a Jaukói-dőlőből Jajgató-dőlő.

A második világháború utáni első évek a feltámadó remény éveit voltak. Újjáéledt a Csitaonica, a közösségi élet, újból erőre kaptak a hagyományok épölése. A Tájékoztató Iroda jogoszvallelmes határozata után azonban – akárcsak előzőleg a németek esetében – származási alapon ítélték meg az embereket. Azoknál is riasztották, hogy fasiszták, akik annak idején a fegyveres harcot is vállalták a fasiszma ellen.

A hatvenes évek hoztak újra enyhülést. Anyanyelvi óvoda nyitása, iskolai osztályok indítása jelezte a múlt hibáinak orvoslásán irányuló szándékot. A lakosság nemzetiség-

hez kötődő része élt is a lehetőséggel. A beiratkozó gyerekek közül csak kevesen hozták magukkal családjukból az anyanyelv ismeretét. Ez már önmagában is szűkebb beolvadásnak előrehaladt voltára utal.

A rendszerváltás után megalakult nemzetiségi önkormányzat a nemzetiségi jelleg megőrzésére, fejlesztésére új lehetőségekhez jutott. Vezetésében bajai lakossági vállalkozásokba vagy a környékhez kötődő feltételek vannak.

A Csitaonica vezetésével feladatuk lenne az Alsóváros maradvány nemzetiségének összefogása, álljanak azok az asszimiláció bármely fokán is. A két vezetés minden tisztelet megérdemelt munkájának elismerése mellett úgy látom, a közös utat nem tudják megtalálni. A Csitaonica jelenleg mértékben meggyögyödbodottam visszakapott épülete, ahol a lakossági kapcsolatok, hagyományok ápolni lehetne, évek óta üresen áll. Hasznosítás, rendbetétel jói megalapozott lakossági igény. Utolsó óráit éljük annak, hogy az asszimilálódás évszázados határait visszazorítsuk, és újból magunka találjanak a nem is olyan régen még zárt közösségben élők fia, unokái. Intő jel, hogy a népszámlálásoknál a nemzeti hovatartozást vállalók száma messze elmarad a származás szerinti számuktól. Nem nehéz belátni, hogy a nemzetiségi választói névjegyek összelírástáskor hasonlóképpen tapasztalhatunk.

Utcainkat járva alig találunk olyan házat, ahol a bunyevác nyelvet legalább a kapun belül beszélik. Sok család kihalt, vagy az utódok máshol élnek. De az itt élő késői unokákban feléledt az érdeklődés származásuk, népiük történelme, múltja iránt. Ennek az érdeklődésnek kielégítése közös gondolkodást, cselekvést követel. A mai feltételek kedvezőek ehhez.

Ez az ügy nem csak a létszámukban megfogyatkozott, az anyanyelvet így vagy úgy beszélők ügye, hanem az egész társadalomé. Erre kívántam a figyelmet felhívni.

Jasztenovics T. Sándor

Megjegyzés

Az áprilisi számunkban jelent meg a „100 éve született Fenyő Á. Endre festő- és grafikusművész, műkritikus” című értekezés. Az írás szerzőjének neve véletlenül nem került kinyomtatásra. A szerző: Bánáti Tibor.

Műteremlátogatás Udvardi Erzsébetnél

Udvardi Erzsébet a festőállvány mellett

Burjánzóan dús a vegetáció Udvardi Erzsébet badacsonytomaji alkotóháza körül, amelybe ha belépünk, úgy érezzük, hogy a művészetek templomába érkezünk. Ezt az érzetet templomára az épület meghatározó belső tere, a majd' két emeletnyi magasságú műterem kelti bennünk. Csakhogy a kápolnától, templomoktól eltérően itt némi festői rendtelenség fogadja a látogatót, aki ennek ellenére mégis azt tapasztalja, hogy minden a legnagyobb rendben van. Minden és mindenki jól érzi magát! A szanaszét, de azért jól körülhatárolt helyeken fellelhető tárgyak (készs és készülő festmények, levelek, folyóiratok, könyvek, festékes dobozok, sőt még kották is, hiszen a pianónó várja a zeneművész-irodalmainál testvér, Udvardi István létoátgatóit) éppúgy, mint az élőlények. A kedvenc karosszékekben kuporgó macska, az üvegfalra keresztül bőségesen beáradó fényben szinte folyton virágzó növények – nagyvirágú hibiszkusz, terebélyes karcsonyi kaktusz, elegáns orchidea –, a gőzölög kávét kortyolgató bajai vendégek... De ami a legfontosabb, hogy jól érzi magát benne az évtizedek óta itt alkotó festőművész is. A festőállvány mellett éppúgy, mint csefélé a főnött székben megpihenve... „Csak ülés és nézel a tárgyak törött tükre. Öledben a múlt poros skatulyája... S olyan jól esik

emlékezni.” – idéződnék fel bennem az egykori évfolyamtárs, Richter Ilona grafikusművész ihletett sorai.

Emlékezni. Kire is? Természetesen a hű társra, Tamás István íróra, akinek virágzó tekintete, felnagytított arcképe mellett sohasem hervadnak el a virágok. Az ajándékba hozott kis csokor is a legtermészetesebb módon itt találja meg a helyét. Mindkettő a kék Duna partjáról – István Dunaföldvárról – kerültek az ezüsttragyogású tó partjára, ahol kiteljesedett alkotói pályájuk, közös életük...

És mire még? Természetesen Bajára, a szülői házra, a felejthetetlen, jószágos tekintetű édesanyjára, a halk szavú édesapára, aki generációkat oktatót, nevelt emberségre, munkára, hazaszeretetre a Polgári Fűtiskola igazgatójaként.

Miközben reménykedve gondol arra, hogy talán nem is olyan távoli jövőben valóra válhat régi vágya, a városnak szánt alkotások végleg hazakerülnek a szülői házba...

De addig is, míg a dolgok rendeződnek, Udvardi Erzsébet Kossuth-díjas festőművész is részt vesz a régi Rudnay-növendékek május 18-án nyíló közös kiállításán a Nagy István Képtárban. Legközelebbi önálló kiállítását Baján szeptemberben kerül majd megrendezésre.

Schmidt Antal

Hosszúcsápú ugróka

Moha között, kéreg alatt,
Hó tetegén tartózkodnak.
Tartózkodnak? Mit beszéltek!
Megbolgátva, mind szétszéled.
Kicsiny, apró ásvarovok,
Régóta változatlanok.
Már a karbonban is éltek,
Növényeket eszegették.
Testük színe ólomszürke,
Csápjuk hosszan nyúlik előre.
Fejlik mindékét oldalára
Nyolc párvazem van kitalálva.
Haslemezőn ugróvilla,
Ezzel lendül a magasba.
Fejlődése a kifejlés,
Amit megelőz sok fejlődés.
Egyik ritka szajátságuk,
– vagy lehet, hogy kávécsókuk? –,
ha ivarérettek lettek,
utána is levedlenek.

Párducz Erzsébet

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap
első napján ISBN 1416-4469
http://www.bajonok.hu/bajai_honpolgar/mutato.htm

Szerkesztői a szerkesztőbizottság

Felolós szerkesztő:
Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint László, dr. Dézsi József, Jász Anikó,
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,
Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:
Banga Szabolcs

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Olvány Imre u. 14.

Telefon: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.

Bajai Fiókja 11732033

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Aréola Nyomda Kft.

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.